

LAPSEN KIUSAAVAN KÄYTÖKSEN PUHEEKSI OTTAMINEN VANHEMPIEN KANSSA

Päiväkodin työntekijöiden näkemyksiä lasten välisestä
kiusaamisesta ja siitä puhumisesta vanhemmille

Laura Ylisirniö

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma
Lapsi -ja nuorisotyö
Sosionomi (AMK)

2015

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

Tekijä	Laura Ylisirniö	Vuosi	2015
Ohjaajat	Sari Leppälä & Susanna Helavirta		
Työn nimi	Lapsen kiusaavan käytöksen puheeksi ottaminen vanhempien kanssa. Päiväkodin työntekijöiden näkemyksiä lasten välisestä kiusaamisesta ja siitä puhumisesta vanhemmille		
Sivu- ja liitemäärä	44 + 1		

Opinnäytetyöni tavoitteena oli kuulla lastentarhanopettajien näkemyksiä, ajatuksia ja mielipiteitä siitä, millaista olisi ottaa puheeksi lapsen kiusaava käytös tämän vanhempien kanssa. Aiheesta keskustelu on tärkeää, jotta voitaisiin mahdollisimman hyvin puuttua lasten väliseen kiusaamiseen ja ennaltaehkäistä sitä. Opinnäytetyöni merkitys alalle on se, että päiväkodin työntekijät voivat sitä lukiessaan huomata, että muillakin on samanlaisia tuntemuksia kuin heillä ja ettei kiusaamisesta puhumisesta kannata pelätä. Toteutin opinnäytetyön laadullisena kertatutkimuksena, jossa tutkimusmetodina käytin henkilökohtaista kolmeen tutkimusongelmien mukaiseen teemaan jaettava haastattelua. Nämä kaksi haastattelua toimivat tutkimusaineistona, jonka analysointiin käytin teemoittelua. Teoreettisena viitekehystenä olivat erilaiset kirjat ja verkkolähteet, lehdet ja päiväkodeissa työharjoittelujeni aikana käyty keskustelut.

Tutkimusongelminä opinnäytetyössäni ovat 1) miten lastentarhanopettajat määrittelevät lapsen kiusaavan käytöksen sekä 2) miten he puuttuisivat siihen ja kokisivat sen puheeksi ottamisen lapsen vanhempien kanssa. Opinnäytetyön orientaatioperustana on kiusaaminen todellisena ilmiönä varhaiskasvatuksessa, sen puheeksi ottaminen ja siihen puuttuminen. Tulokseksi sain, että kiusaamisesta puhuminen ei ole erityisen vaikeaa yleisellä tasolla. Yksittäisen lapsen kohdalla se saa kuitenkin miettimään, miten asia olisi paras ottaa esille. Vanhempien reaktiota ei voi tietää etukäteen ja se voi jännittää. Tärkeintä kiusaamista käsiteltäessä on hyväksyä lapsi ja nähdä tämän hyvät puolet. Lapsi ei kiusaa pahuuttaan ja ilman syytä. Kiusaava käytös vaikuttaa lapseen ja siksi aikuisia tarvitaan ottamaan asia puheeksi: se on kasvattajan velvollisuus ja lapsen etu.

Avainsanat	kiusaaminen, puheeksi ottaminen, varhaiskasvatus, kasvatuskumppanuus, puuttuminen, kiusaava käytös, lapsen tukeminen
Muita tietoja	Power point-diaesitys

Lapland University
of Applied Sciences
Bachelor of Social Services

Author	Laura Ylisirniö	Year	2015
Supervisors	Sari Leppälä & Susanna Helavirta		
Subject of thesis	Taking up the matter of child's bullying behavior with parents. Bullying between children and talking about it with parents from the view of kindergarten workers.		
Number of pages	44 + 1		

The aim of my thesis was to hear about views, thoughts and opinions of kindergarten teachers about what it would be like to take up the matter of child's bullying behaviour with the child's parents. Talking about the topic is important in order to interfere with bullying between children and prevent it as well as possible. The thesis helps kindergarten workers to notice that there are others who are feeling the same way about bullying and taking up the matter of bullying with parents. It also shows that there is no need to be afraid of talking about bullying. Method that I used in this thesis was a qualitative research. The focused interviews were separated in three themes following the research problems. Research material was gathered from the interviews and I analysed them thematically. Theoretical framework consisted of different books and internet resources, magazines and discussions with kindergarten workers during my practical trainings.

The research problems are 1) how kindergarten teachers would qualify child's bullying behaviour and 2) how they would interfere with it and what they would feel or think about taking up the matter of bullying with child's parents. The orientation basis of my thesis is bullying as a real phenomenon in early childhood, taking up the matter of bullying and interference with bullying. The conclusions were that talking about bullying is not particularly difficult at generic level. However, when it comes to an individual child it makes one think what would be the best way to take up the matter of bullying. The most important thing in dealing with bullying is to accept children as themselves and to see their good sides. A child is not evil and does not bully without a reason. Bullying behaviour has negative effects on children and that is why adults are needed to take up the matter of bullying. It is a responsibility of an educator and it is for the children's best.

Key words bullying, taking up the matter, early childhood education, parental partnership, interference, bullying behavior, supporting the child

Special remarks Power Point-slideshow

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	OPINNÄYTETYÖN METODOLOGINEN TOTEUTUS	7
2.1	Opinnäytetyöprosessin kuvaus	7
2.2	Käytetty tutkimusote.....	8
2.3	Haastattelu- ja analyysimenetelmä	9
3	KIUSAAMISESTA ILMIÖNÄ VARHAISKASVATUKSESSA	14
3.1	Lasten välinen kiusaaminen päiväkodissa	14
3.2	Kiusaamisen muotoja.....	16
3.3	Kiusaavasti käyttäytyvän lapsen tukeminen.....	18
4	KIUSAAMISEN PUHEEKSI OTTAMISESTA	21
4.1	Menetelmiä kiusaamisen puheeksi ottamiseen.....	21
4.2	Kasvatuskumppanuus yhteistyön pohjana	24
4.3	Kiusaamiseen puuttumisen keinoja	26
4.4	Kiusaamisen ennaltaehkäisystä.....	27
5	HAASTATTELUJEN TULOKSET TEEMOITTAIN	30
5.1	Näkökulmia lapsen kiusaavasta käytöksestä.....	30
5.2	Näkemyksiä kiusaamiseen puuttumisesta	31
5.3	Ajatuksia kiusaamisen puheeksi ottamisesta vanhemmille.....	33
6	HAASTATTELUJEN ANALYYSI.....	36
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	42
	LÄHTEET	49
	LIITTEET	52

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe tarkentui syksyllä 2014 luettuani Miettisen ja Piironen (2014) opinnäytetyön ”Se, et ihan pienestä pitäen. Päiväkotikiusaaminen varhaiskasvat-
tajien näkökulmasta.” Työnsä lopussa he ehdottivat, että kiusaamisen puheeksi
ottamiseen lasten kanssa voisi kehittää esimerkiksi toiminnallisen opinnäytetyön
avulla valmiin mallin. Sillä hetkellä mieleeni nousi kysymys: miten niinkin vaikea
aihe kuin kiusaaminen otetaan puheeksi lasten vanhempien kanssa? Halusin
opinnäytetyössäni kuulla lastentarhanopettajien näkemyksiä siitä, miten he otta-
isivat lapsen kiusaavan käytöksen puheeksi vanhempien kanssa sekä millaisia
tunteita lasten välinen kiusaaminen heissä herättää. Kiusaava lapsi ja tämän
vanhemmat tarvitsevat tukemista, sillä jokaisella lapsella on oikeus oppia ole-
maan kiusaamatta. Tähän asti opinnäytetyöt ja eri tutkimukset ovat kertoneet,
miten ja miksi lapset kiusaavat sekä miten päiväkodit ovat puuttuneet siihen.
Mutta millaista on kertoa vanhemmalle asiasta, jota kukaan ei haluaisi kuulla
omasta lapsestaan?

Lasten välinen kiusaaminen tulee aina olemaan osa varhaiskasvatusta ja sen
puheeksi ottaminen on yksilöllinen kokemus. Henkilökohtaisella tasolla siitä ei
välttämättä tule helpompaa, mutta lisääntyvä tieto aiheesta vahvistaa päiväkodin
työntekijöiden ammatillista osaamista. He tiedostavat tunteensa, mutta ymmärtä-
vät kiusaamisen puheeksi ottamisen tärkeyden lapsen hyvinvoinnin kannalta.
Kiusaaminen on kontekstista riippumatta sensitiivinen puheenaihe, joka voi he-
rättää monenlaisia tunteita. Sen puheeksi ottaminen voi olla yksi vaikeimpia asi-
oita, joita päiväkodin työntekijät kohtaavat: miten vanhemmille kerrotaan ketään
syyttelemättä tai loukkaamatta heidän lapsensa toistuvasti kiusaavan muita?
Epäusko voi olla hyvin vahvaa, jos vanhemmat eivät ole itse huomanneet lapsen
käytöksen olevan kiusaavaa muita lapsia kohtaan. Psykologiassa puhutaan ih-
misen toimintaympäristöistä; teorian mukaan sama henkilö voi käyttäytyä erilailla
eri paikoissa sen mukaan, miten muut ihmiset odottavat hänen käyttäytyvän.

Myös lapsi voi muuttaa käytöstään mennessään päiväkotiin, jolloin työntekijöillä ja lapsen vanhemmilla voi olla toisistaan poikkeavia näkemyksiä lapsesta. Tämä saattaa nousta esiin siinä vaiheessa, kun työntekijä kertoo lapsen kiusanneen päiväkodin muita lapsia. Työntekijöiden velvollisuutena on puhua kiusaamisesta lapsen vanhemmille; ei ainoastaan lain määräyksen vuoksi, vaan kiusaamisen pysäyttämiseksi ajoissa ja kiusaavan käytöksen ennaltaehkäisemiseksi. Hallitusohjelma 2015 on päättänyt päiväkotien yli kolmevuotiaiden lapsiryhmien kokojen kasvattamisesta seitsemästä lapsesta kahdeksaan lapseen yhtä hoitajaa kohti. Samalla työntekijöiden määrä pienenisi. Suuri lapsimäärä vaikeuttaisi lakisäännöksessä asetettuja tavoitteita, kun varhaiskasvatuksen ammattilaisilla ei enää riittäisi aikaa jokaiselle yksittäiselle lapselle. On myös syytä epäillä, että päiväkotien tulevien lasten sopeutuminen isoon ryhmään vaikeutuu ja kiusaaminen lisääntyy. Nähtäväksi jää, miten lasten hoidon tarve tullaan jatkossa arvioimaan ja kenen toimesta. Kasvatuskumppanuus on näinä aikoina entistä tärkeämmässä roolissa: tarvitaan kaikkien osapuolten yhteistyötä ja molemminpuolista tukea, jotta laadukasta varhaiskasvatusta voitaisiin toteuttaa jatkossakin

Opinnäytetyöni sisältö rajautui teorian pohjalta koskemaan lasten välistä kiusaamista ja sen muotoja, kiusaavan lapsen tukemista, kasvatuskumppanuutta, huolen puheeksi ottamisen menetelmiä sekä kiusaamiseen puuttumisen keinoja ja sen ennaltaehkäisyä. Pääaihe eli kiusaamisesta puhuminen vanhemmille pohjautuu haastateltavien yksilöllisiin näkemyksiin ja ajatuksiin. Tässä opinnäytetyössä käytän termiä ”lapsen kiusaava käytös”, kun tarkoitan lapsen sellaista käyttäytymistä, jonka muut lapset, vanhemmat tai päiväkodin työntekijät mieltävät kiusaamiseksi. Laadullinen kertatutkimus oli paras vaihtoehto tutkimusotteeksi, sillä tarkoituksenani oli kuulla lastentarhanopettajien näkemyksiä kiusaamisesta ja sen puheeksi ottamisesta vanhempien kanssa. Aineiston keräämiseksi käytin kahta erillistä teemahaastattelua. Analyysimenetelmäksi valitsin teemoittelun. Tavoitteenani oli perehtyä kiusaamiseen ilmiönä ja siihen puuttumisen haasteisiin sekä kartoittaa puheeksi ottamisen keinoja. Pohdin myös kasvatuskumppanuuden hyödyntämistä kiusaamisen esille tuomisessa vanhemmille ja sen viitoittamaa yhteistyötä päiväkodin ja perheen välillä.

2 OPINNÄYTETYÖN METODOLOGINEN TOTEUTUS

2.1 Opinnäytetyöprosessin kuvaus

Ajatus kiusaamisesta päiväkodissa opinnäytetyön aihepiirinä syntyi keväällä 2014. Mielessäni pyöri yhä tapaus eräästä päiväkodista, jossa todistin omin silmin kiusaamistapauksen. Puutuin tilanteeseen silloin, mutta kokonaisvaltaisesti tilanne ei ratkennut, vaan kiusaava käytös jatkui myöhemmin. Yksittäisen tapauksen selvittäminen ei auttanut, sillä kiusaaminen oli jatkunut jo pitkään. Puhuin asiasta työntekijöiden kanssa ja jäin ihmettelemään, miksi asialle ei ollut tehty mitään aikaisemmin ja päiväkodissa pohdittiin, miten kiusaavalle lapselle mahtaa käydä esikoulussa ja myöhemmin koulussa. Ja ennen kaikkea: tiesivätkö vanhemmat asiasta? Olen keskustellut lasten välisestä kiusaamisesta kavereideni kanssa, joilla on itsellään päiväkotikäisiä lapsia. Heiltä sain sellaisen kuvan, että työntekijät eivät joko näe kiusaamista tai eivät pysty ottamaan sitä puheeksi vanhempien kanssa. Opinnäytetyöni aihe tarkentui lopulliseen muotoonsa keväällä 2015. Aihepiiri rajautui päiväkodin työntekijöiden kokemuksista heidän näkemyksiinsä ja tuntemuksiinsa kiusaamisen puheeksi ottamisesta. Teoriapohjan karttuessa opinnäytetyön tutkimuskysymykset tarkentuivat ja työn runko rakentui. Tutkimuskysymykset opinnäytetyössäni ovat

- 1) miten lastentarhanopettajat määrittelevät lapsen kiusaavan käytöksen sekä
- 2) miten he puuttuisivat siihen ja kokisivat sen puheeksi ottamisen lapsen vanhempien kanssa.

Tutkimuskysymykset toimivat pohjana tekemilleni haastatteluille. Aineistonkeruun jälkeen tutustuin materiaaliini, analysoin sitä ja tein johtopäätökset aivan opinnäytetyöprosessin loppuvaiheessa. Jätin tulkintojen tekemiselle riittävästi aikaa ennen opinnäytetyöseminaaria. Prosessina opinnäytetyö on ollut pitkä ja antoisa sekä hyvin opettavainen. Ymmärrän, miksi opinnäytetyötä ei kannata tehdä

kiireessä. Sille ja omille ajatuksille on annettava aikaa kypsyä, koska prosessin alussa kuva opinnäytetyöstä on hyvin erilainen kuin prosessin lopussa.

2.2 Käytetty tutkimusote

Käytin opinnäytetyössäni laadullista tutkimusotetta, joka on oivallinen tapa tutkia elämismailmaa. Laadullisen tutkimuksen tapa tarkastella moninaisilla tavoilla ilmeneviä merkityksiä voi kuitenkin jäädä pintapuolisemmaksi kuin määrällisen tutkimuksen. Toisaalta millään tutkimusmenetelmällä ei voi päästä tutkittavan ilmiön syvimpään ytimeen tai muodostaa siitä täysin kokonaista kuvaa. Monipuolisen tiedon ja ilmiön syysseuraussuhteiden ja luonteen ymmärryksen tavoittaminen on kuitenkin mahdollista perusteellisesti tehdyillä tutkimuksilla. Laadulliseen tutkimukseen liitetään yleensä aineistolähteisyys ja määrälliseen tutkimukseen teorialähteisyys, vaikka ne eivät ole toisiaan poissulkevia. Molempia esiintyy niin laadullisessa kuin määrällisessäkin tutkimusmenetelmässä. Tässä opinnäytetyössä käytin sekä teoriaa että aineistoa, joten tutkimusote pitää sisällään sekä aineistolähteisyyttä että teorialähteisyyttä. Määrällisen tutkimuksen elementtejä opinnäytetyössäni ei ole, koska aiheesta ei löytynyt käyttökelpoisia tilastoja opinnäytetyön tarkoitusta ajatellen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.)

Laadullisessa tutkimuksessa ei ole kriittisiä pisteitä, jotka estävät edelliseen vaiheeseen palaamisen: tulkinta on jakautunut tasaisesti koko prosessin ajalle. Aineiston totuudenpitävyydellä ei ole määrällisen tutkimuksen tavoin merkitystä, sillä siitä tehty analyysi ja tutkimus kohdistuvat käsillä olevaan aineistoon. Johtopäätöksiä tein tulkitsemalla aineistoa teorian avulla. Haastattelun tekijänä minulla ei ollut valtaa osallistua aineiston tuottamiseen, sillä se oli täysin haastateltavien tehtävissä. Minulla oli kuitenkin valta ja vastuu tulkita ja käsitellä aineistoa. Tärkeintä laadullisessa tutkimuksessa on, etten sekoita tutkimuskohteeseen henkilökohtaisia uskomuksiani, asenteitani ja arvostuksiani. Pyrin ymmärtämään haastateltavien ajatusmaailmaa ja näkökulmia sekä vuorovaikuttamaan heidän kanssaan haastattelujen aikana. (Kurkela 2015a.)

2.3 Haastattelu- ja analyysimenetelmä

Aineistonkeruun menetelmänä käytin kahta teemahaastattelua (the focused interview), joilla keräsin tietoa päiväkodin työntekijöiden henkilökohtaisista näkemyksistä, mielipiteistä, ajatuksista ja heidän lasten väliselle kiusaamiselle antamistaan merkityksistä ja käsityksistä. Keskusteltavat aiheet olin pohtinut ja määritellyt etukäteen. Teemahaastattelun kysymykset pohjautuivat opinnäytetyöhön kirjoittamaani teoriaan ja tutkimuskysymyksiin. Siten haastattelukysymysten ja opinnäytetyön muiden osien välille muodostui linkki: tiesin koko prosessin ajan, mitä olen kysymyksillä hakenut takaa ja miten ne kuuluivat tutkimuskokonaisuuteen. Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 47) mukaan teemahaastattelussa tekijä on tietoinen, että haastateltavilla on kokemusta tietystä aiheesta. Ennen haastattelua tekijä on perehtynyt opinnäytetyönsä aiheeseen teorian kautta ja tutustunut sille ominaisiin piirteisiin, rakenteisiin ja kokonaisuuksiin. Hän on tehnyt siitä sisällönanalyysia, jonka pohjalta hän on asettanut aiheesta oletuksia. Nämä oletukset ja taustalla oleva teoria toimivat runkona teemahaastattelulle. Menetelmän viimeisessä vaiheessa haastateltavien subjektiivisia kokemuksia analysoidaan.

Teemahaastattelut ovat periaatteessa puolistrukturoituja, sillä teemat ovat valmiiksi asetettuina. Teemahaastattelussa on perimmäisenä tarkoituksena antaa haastateltavalle pääteemat, joita haastateltava saa pohtia. Haastattelun tarkempi sisältö rajautuu haastateltavan ajatusten mukaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 203.) Teemahaastattelussa kysymysten muodon ei tarvitse olla aina tismalleen sama. Haastattelija voi muokata niitä tarpeen mukaan tai hypätä niiden yli, jos haastateltava antaa esimerkiksi seuraavaan kysymykseen jo vastauksen. Olennaisinta teemahaastattelussa on teemojen mukaan eteneminen ilman tarkkaan laadittuja kysymyksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.) Tekemieni haastattelujen kulkua viitoittivat asettamani kysymykset, mutta haastateltavat saivat kertoa suhteellisen vapaamuotoisesti näkemyksistään. Kysymykset pitivät haastattelun hallinnassa ja varmistivat, että aiheessa pysyttiin ja tutkimuskysymyksiin saatiin vastaukset. Teemahaastattelun vahvuutena on mahdollisuus taulukoida, koodata

tai pilkkoa kerätty aineisto teemoittain. Keskeistä tässä menetelmässä on keskusteluni analysoidun tekstin, tutkimuksen ja teorian kanssa. Aineistoa oli mahdollista hallita valmiiden teemojen pohjalta. (Eskola 2007, 35–37, 39, 42–45.)

Aiheeni näkökulma on sikäli avoin, ettei minulla ollut tarvetta etsiä tietynlaisia haastateltavia. Riitti, että he työskentelisivät lastentarhanopettajina päiväkodissa. Sain haastateltavikseni kaksi naispuolista lastentarhanopettajaa eri päiväkodeista Lapin maakunnasta. Kysyin haastateltavilta käydessäni päiväkodeissa, olisiko heillä kiinnostusta osallistua opinnäytetyöni haastatteluun. Molemmilla oli 20–40 vuoden ura takanaan ja ikäjakauma oli keskimäärin 40–60 vuotta. Tauskoulutuksiltaan he olivat opistopohjaisia lastentarhanopettajia, joista toinen on työskennellyt esiopetuksessa jo useamman vuoden. Teemahaastattelut pidettiin haastateltavien työpaikoilla rauhallisissa huoneissa, kahden kesken ja suljettujen ovien takana. Ulkopuoliset eivät päässeet kuulemaan haastattelujen sisältöä. Haastattelujen ajankohdat olivat kahtena peräkkäisenä päivänä lokakuun alkupuolella. Molemmat kestivät vajaan tunnin ja olivat kattavia sisällöltään. Teemahaastattelut olin jakanut kolmeen teorian kautta nousseeseen teemaan, joiden pohjalta laadin kysymykset (Liite 1).

Haastattelut toteutin yksilöhaastatteluina. Molemmat haastateltavat saivat alussa hetken aikaa lukea haastattelun lyhyen johdannon ja kysymykset läpi. Aiheeseen johdattelevaa yhteistä keskustelua ei ehditty aikataulun vuoksi käymään, joten haastattelu alkoi suoraan kysymyksillä. Haastateltavilla oli takanaan pitkä ura lastentarhanopettajina, joten he pohtivat haastattelun teemoja pitkälti kokemustensa kautta. Opinnäytetyön eettinen päätös olla keskittymättä yksityiskohtaisiin tapauksittain pysyi hyvin muistissa. Vain toisessa haastattelussa minun oli parin ensimmäisen kysymyksen jälkeen muistutettava, että opinnäytetyön tarkoitus on kuulla yleistason näkemyksiä ja tuntemuksia. Haastateltava kertoi erään yksittäisen tapauksen olleen tuoreena muistissa ja siksi hänen ajatuksensa keskittyivät ensin siihen. Haastateltava koki, että muistutukseni jälkeen hän alkoi aja-

tella entistä laajemmin haastattelun teemoja ja hyödyntää pitkää kokemustietoaan. Haastattelun analyysistä on jätetty pois tähän yksittäiseen tapaukseen osittain viittaavat maininnat.

Haastattelukysymykset (Liite 1) jaoin opinnäytetyön tutkimuskysymysten mukaan kolmeen osioon, joita ovat lapsen kiusaavan käytöksen määrittely, kiusaamiseen puuttuminen ja miltä lapsen kiusaavasta käytöksestä puhuminen vanhemmille tuntuu. Toteutin anonyymit haastattelut Lapin maakunnassa ja en hakenut niissä yksittäisten lasten, vanhempien, työntekijöiden tai päiväkotien nimiä enkä yksityiskohtaisia tapaukskertomuksia. Haastattelujen tarkoituksena oli pysyä yleisellä tasolla ja keskittyä haastateltavien ajatuksiin ja tuntemuksiin. Halusin kuulla päiväkodin työntekijöiden yleistason näkemyksiä, ajatuksia ja mielipiteitä kiusaamisesta, siihen puuttumisesta ja sen puheeksi ottamisesta lasten vanhempien kanssa. Teemahaastattelussa oli etuna se, että sillä saatoin kerätä aineistoa haastateltavien aidon kokemusmaailman kautta. Pyrin pitämään keskustelun kulun teemojen järjestyksen mukaisena, sillä Kurkelan (2015b) mukaan teemahaastattelussa haastattelijan on hallittava keskustelun rakenne koko haastattelun ajan. Haasteena teemahaastattelussa oli, että keskustelu ei saanut ohjautua liikaa haastateltavien kertomusten mukaisesti. Tällöin aineisto olisi saattanut jäädä kokoelmaksi ihmisten sekalaista puhetta, jota minun olisi ollut vaikea jäsentää ja tehdä siitä päätelmiä.

Pyrin rakentamaan teemahaastattelun niin, ettei henkilökohtaisiin tai kenenkään identiteettisuojaan rikkoviin asioihin menty. Haastateltavan mielipiteet ovat kuitenkin aina hänen yksilöllisiä ajatuksiaan, joten hänen anonyymiytensä tulee säilyttää. Teemahaastattelun kysymykset muotoilin mahdollisimman ajattomiksi, jotta niitä voitaisiin käyttää myös tulevana aikoina. Laadullisen tutkimuksen haastattelussa oli suurimpana haasteena nimenomaan tulkintojen teko: siihen ei ole olemassa muodollista ohjetta, mutta minun oli pyrittävä teoreettiselle tasolle tulkintoja tehdessäni. Minun tuli löytää haastateltavien kertomuksista teoreettisia tulkintoja, jotka toimisivat yleisemmälläkin tasolla. (Kurkela 2015b.) Laadullisen aineiston käsittelyvaihtoehtoja on useita. Minun oli perehdyttävä niihin ja löydettävä

analyysimenetelmä, joka sopi teemahaastatteluaineiston analysointiin. Vastaani tuli teemoittelu, joka on yksi tavallisimmista laadullisen aineiston analyysimenetelmistä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 219). Analyysissa pyrin ymmärtämään keräämäni aineistoa ja löytämään haastateltavien kertomuksista opinnäytetyöni aiheeseen liittyviä huomioita. Aineiston analyysimenetelmänä käytin teemoittelua, koska se sopii hyvin teemahaastattelun aineiston hallintaan. Aineistoa käsitellessä, lukiessa ja tulkitessa lähtökohtanani oli teoria (Kurkela 2015a).

Teemoittelu voi tehdä joko etsimällä aineistosta yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia tai vaihtoehtoisesti ohjaamalla aineistoa teorian mukaan. Teemoittelussa on mahdollista koodata tai kvantifioida aineistosta nousevia yhteisiä tekijöitä eli teemoja. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c.) Tyypikertomuksia käytetään yleensä teemojen muodostamiseen niin, että aineiston sisältämät tyypilliset elementit eritellään teemoittain. Opinnäytetyöni haastattelujen määrä ei kuitenkaan ole riittävä tyypittelyyn ja niiden pohjalta ei ollut tarpeenmukaista tehdä tyypikuvauksia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006d.) Aineistoni on myös liian suppea, jotta sen pohjalta voisi tehdä yleispäteviä tai tieteellisiä johtopäätöksiä. Kahden haastattelun pohjalta en siis voi todeta, että niissä ilmenneet asiat pitäisivät jokaisen ihmisen kohdalla paikkansa. Haastattelut antavat kuitenkin tietoa kahden ihmisen näkemyksistä lasten välisestä kiusaamisesta ja sen puheeksi ottamisesta. Aineistoa voi hyödyntää esimerkiksi keskustelun ja henkilökohtaisen pohtimisen herättämisessä.

Litteroinnin jälkeen järjestelin teemahaastattelun aineiston teemojen mukaan siten, että tutkimuskysymykset toimivat runkona ja haastattelukysymykset niiden tarkempana sisältönä. Haastattelujen teemat eivät muuttuneet haastatteluja tehdessä, mutta niihin saaduissa vastauksissa oli eroavaisuuksia. Sen vuoksi en pystynyt esimerkiksi tyypittelemään aineistoa menetelmän varsinaisessa merkityksessä, mutta analyysitavassa on havaittavissa piirteitä tyypikertomuksista. Käytin opinnäytetyössäni teorialähtöistä teemoittelutapaa, jonka pohjana toimivat teorian kautta asetetut haastattelukysymykset. Aluksi koostin aineistosta kirjalliset kuvaukset haastattelujen tuloksista. Siten pystyin tarkastelemaan aineistoa

sujuvammin ja vertaamaan haastateltavien vastauksia toisiinsa. Kuvauksista ke-räsin teemojen mukaisesti pääkohdat ja tiivistin haastateltavien kertomuksista tärkeimmän sisällön. Seuraava vaihe oli verrata tuloksia teoriaan ja etsiä niistä yhtäläisyyksiä tai eroavaisuuksia. Teemoittelussa analyysi muodostuu nimen-omaan tästä aineiston ja teorian välisestä dialogista, esiin nousevien huomioiden vertailusta toisiinsa.

3 KIUSAAMISESTA ILMIÖNÄ VARHAISKASVATUKSESSA

3.1 Lasten välinen kiusaaminen päiväkodissa

Päiväkodin lapsiryhmä, jossa tapahtuu paljon kiusaamista, luo turvattoman olon jokaiselle lapselle: niin kiusatulle, kiusaajalle kuin muillekin osapuolille. Päiväkodissa kiusaamisen muodot ovat hyvin pitkälle samankaltaisia kuin koulussa, mutta kiusaajia on yleensä enemmän kuin kiusattuja. Pienikin kiusa voi aiheuttaa kohteelleen vahinkoa, jos se saa jatkua pitkään: tällaista niin kutsuttua hienosyistä kiusaamista on hyvin vaikea havainnoida ja sitä saatetaan myös vähätellä. Lapsen tasapainoinen kasvu ja kehitys voivat horjautua, jos kuvioihin astuu mukaan kiusaaminen. Pahimmillaan kiusaamisella voi olla vakavia ja pitkäkestoisia seurauksia, joiden korjaaminen vaatii paljon aikaa ja työtä. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 8, 1.) Kiusaaminen kuulostaa sanana vakavalta ja nykyään sen psykologinen merkitys myös on sitä: se mielletään systemaattiseksi, yksittäiseen lapseen jatkuvasti kohdistuvaksi kiusanteoksi (Salmivalli 2010, 12, 13).

Päiväkodissa lapset saattavat puhua kiusaamisesta, vaikka kyseessä olisikin pienimuotoisempi ja leikkimielinen hännääminen. Kiusaamista ei siksi tulisi määrittellä tekojen, vaan lapsen kokemusten kautta. Jokainen lapsi sietää erilailla itseensä kohdistuvia tekoja. Kiusaamisen erottaa tavanomaisesta riitelystä ja nahistelusta sen toistuva ja tietoinen luonne, vallan käyttäminen ja se, että kyseessä on pohjimmiltaan ryhmäilmiö. Ryhmäilmiö-ajattelun taustalla on, että kiusaajan ja kiusatun lisäksi kiusaamistilanteeseen osallistuu useampi lapsi, joskus koko ryhmä. Kiusaamistilanteeseen osallistuvien lasten roolit jaetaan kiusaajaan, uhriin, kiusaaja-uhriin, apuriin, kannustajaan, puolustajaan ja hiljaiseen hyväksyjään. Kiusaaja voi pyrkiä nostamaan asemaansa ryhmässä käyttäytymällä rehelliseen itsevarmasti ja samalla heikompiin sortaan. Kiusatuksi valikoituu usein lapsi, jonka kiusaaja saa reagoimaan ryhmää kiinnostavalla tavalla, eli pelkäämään tai hyökkäämään. (Repo 2013, 38, 42.) Kiusaamistilanne herättää muun ryhmän huomion ja samalla muut lapset antavat joko myönteistä tai kielteistä pa-

lautetta kiusaajalle. Apurit ja kannustajat naureskelevat tai lähtevät mukaan kiusaamiseen ja passiivisina pysyvät sivusta katsojat antavat hiljaisen hyväksyntänsä kiusatun sortamiselle. Näin kiusaaja saa mielihyvää ja tunnetta siitä, että hänellä on statusta ja valtaa tehdä muille, mitä haluaa: lapsi kokee ryhmän olevan hänen puolellaan. (Repo 2013, 38, 42.)

Aikaisemmin mainittujen roolien lisäksi on myös lapsia, jotka ovat torjuttuja: ryhmän muut lapset torjuvat lasta, joka on joko syrjäänvetäytyvä tai aggressiivinen. Torjuttu lapsi on vaarassa joutua negatiivisen vuorovaikutuksen kehään. Kehä voi alkaa esimerkiksi kehittymättömistä sosiaalisista taidoista. Se taas voi johtaa heikkoon itsearvostukseen sekä kielteisiin käsityksiin omasta minästä ja muista lapsista. Pidemmän päälle lapsi alkaa turhautua ja hänellä voi olla epäsuotuisia aikeita muita kohtaan. Muu lapsiryhmä alkaa tehdä lapsesta kielteisiä havaintoja ja reagoida tähän negatiivisesti. Torjunta ja lapsen epäsuosio voivat lisääntyä. Lopulta lapsi ei saa juuri ollenkaan myönteistä vuorovaikutusta, jolloin hän ei myöskään voi kehittää sosiaalisia taitojaan. Näin negatiivinen kehä on valmis ja kierre jatkuu, ellei siihen puututa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 27, 28.) Repo (2013, 44) puhuu myös kiusaaja-uhreista, jotka voivat käyttäytyä aggressiivisesti ja saada sen vuoksi osakseen ryhmän torjuntaa. Lapsi jää leikkien ulkopuolelle käyttöksensä vuoksi, sillä muut lapset kokevat lapsen kiusaavan heitä. Kiusaaja-uhri ei käyttäydy tahallaan aggressiivisesti; hän ei välttämättä osaa vielä hillitä aggression tunteitaan, jolloin lapsi saattaa purkaa tunteitaan käyttäytymällä hyökkäävästi. Tällainen lapsi on enemmän uhri kuin kiusaaja.

Lasten roolit eivät aina synny lasten persoonien pohjalta, vaan niiden kehittymiseen vaikuttavat ryhmän sisäiset odotukset ja tarpeet. Tällöin lapsi saattaa ajautua noudattamaan tietynlaista roolia, joka vastaa ryhmän odotuksia. (Repo 2013, 44.) Kielteinen toiminta on sen kohteelle aina suuri loukkaus, vaikka tekijä ei kiusaisikaan tietoisesti. Kiusaaminen voi johtaa siihen, että lapsi oppii joidenkin saavan käyttää valtaa muita enemmän. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 16.) Jos lapsen kiusaavaan käytökseen ei puututa, lapsi jatkaa oppimiaan toimintatapoja pi-

täen niitä oikeina ja hyväksyttävänä – tai tehokkaina keinoina omien tarkoituksensa saavuttamiseksi. Lapsi ei muuta käytöstään, jos kukaan ei opeta hänelle toisenlaisia toimintatapoja. (Repo 2013, 20.) Pohjimmiltaan kiusaamista pidetään opittuna käytöksenä, jonka saama myönteinen vahvistus lisää lapsen tunnetta vallasta ja hallinnasta sekä siitä, että hän saa osakseen kavereiden arvostuksen. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 3.) Päiväkotiin ensimmäistä kertaa tuleva lapsi on vielä ilman kaikkia tarvittavia sosiaalisia taitoja, joiden avulla hän pääsee mukaan ryhmään ja osallistumaan leikkeihin (Lundán 2012, 11).

Päiväkodissa lapsi pääsee opettelemaan tai parantamaan sosiaalisia taitoja. Ryhmän uutena jäsenenä lapsi tuo mukanaan kotona oppimiaan toimintatapoja ja kokemuksiaan siitä, mikä on hänen asemansa tai mitä on hierarkia. Lapsen toimintaan vaikuttaa vahvasti hänen temperamenttinsa ja hän vasta opettelee sosiaalisia taitoja. Kotona vanhempien tehtävänä on opettaa lapselleen reilun käytöksen ja toisten huomioon ottamisen mukanaan tuomia hyviä puolia. Päiväkodin henkilökunta ja vanhemmat voivat varhaiskasvatussuunnitelma-keskustelussa puhua näistä asioista ja sopia ne yhteiset pelisäännöt, joiden avulla lapsi oppii toimimaan ryhmän jäsenenä. Yhteinen linja kasvatuskysymyksissä tuo lapselle turvaa ja hyvinvointia, kun sekä vanhemmat että päiväkodin työntekijät tukevat toisiaan ja ohjaavat lasta samoilla periaatteilla. (Cacciatore 2008, 42–43, 90.)

3.2 Kiusaamisen muotoja

Lapsi alkaa ymmärtää yli kolmevuotiaana oikean ja väärän eron, sillä tuolloin lapsi on saavuttanut kehityksessään seurausmoraalin vaiheen. Kokemusten karttuessa lapsi oppii, mikä on hyvä ja paha, mikä on oikein ja mikä väärin sekä sen, että hänen teoillaan on omanlaisensa seuraukset. Aikuiset ovat lapselle peili, joka näyttää, mitä eri teoista seuraa. Vanhempien reaktiot kertovat lapselle, milloin hän on tehnyt väärin ja milloin oikein. (Cacciatore 2008, 43.) Se on luonnollinen tapa oppia erottamaan oikean ja väärän välinen raja. Seurausmoraalin kehittymisen aikana on tärkeää opettaa lapselle, mikä on hyvää käytöstä ja mikä taas ei. (Salminen 2005, 19–20.) Päiväkoti on paikka, jossa lapsi opettelee selviytymään

ryhmän jäsenenä. Suuri lapsiryhmä voi tuntua aluksi hyvin vieraalta, jolloin lapsi etsii keinoja toimia ryhmässä. Tässä vaiheessa hän saattaa karusti ilmaistuna ajautua kiusaajaksi tai kiusatuksi, sillä ryhmään osaksi pääseminen on sidoksissa kiusaamisilmiöön. Lapsi tavoittelee arvostettua asemaa ja keinoja sen säilyttämiseen, jolloin kiusaaminen saattaa vaikuttaa tehokkaalta tavalta saavuttaa haluttu asema. (Cacciatore 2008, 43.)

Kirveen ja Stoor-Grennerin (2010a, 5, 6) mukaan varhaislapsuudessa tapahtuvalla kiusaamisella on samanlaiset kasvot kuin myöhempien ikävaiheiden kiusaamisellakin: se jaetaan suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen sekä fyysiseen, psyykkiseen ja sanalliseen kiusaamiseen. Psyykkisenä kiusaamisena pidetään ryhmässä tapahtuvaa niin kutsuttua valtapeliä eli toisten manipulointia. Leikin sääntöjä voidaan muuttaa tai joku voidaan jättää sen ulkopuolelle. Yksi yleisimmistä valtapelin keinoista on syntymäpäiväkutsujen käyttäminen vallan välineenä: syntymäpäiväsankari jakaa ja evää kutsuja sen mukaan, miten muut lapset häntä miellyttävät. Toinen yleinen keino on ystävyydellä pelaaminen: jos et tee kuten minä sanon, en ole enää sinun kaverisi. Lapselle moiset sanat ovat kauhistus ja monesti hän tekee kaikkensa säilyttääkseen ystävyuden. Psyykkistä kiusaamista ovat myös kaikenlaiset ilmeilyt ja ilveilyt, pahan puhuminen selän takana ja yksittäisen lapsen syrjiminen ja huomiotta jättäminen.

Fyysinen kiusaaminen koostuu näkyvästä ja tuntuvasta pahanteosta: leikkejä sotketaan, toisten tavaroita rikotaan tai omitaan, muita saatetaan jopa lyödä, potkia tai kampata tai asettua esimerkiksi oviaukossa esteeksi. Vaatteita revitään, ihoa nipistellään, pihalla kiviä ja hiekkaa heitellään. Fyysinen kiusaaminen on kaikkein helpoiten nähtävissä ja siihen puututaan aktiivisesti. Listan viimeisenä muotona on sanallinen kiusaaminen. Tähän lokeroon kuuluvat kaikki haukkumiset, lällättelyt ja nimittelyt, hännäämiset ja aikaisemmin mainittu selän takana puhuminen. Myös esimerkiksi vaatteiden ja hiusten arvostelu ovat osa sanallista kiusaamista, jos sen tarkoituksena on pahoittaa kommentoinnin kohteena olevan lapsen mieli. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 5, 6.) Kuitenkaan aivan kaikkea

edellä mainittua ei voida pitää automaattisesti kiusaamisena, sillä lapset kokevat asiat yksilöllisesti. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 16.)

Kiusattu ei ole ainoa, johon kiusaaminen jättää jäljet: kiusaaja saattaa itse potea vielä aikuisenakin huonoa omatuntoa siitä, että on joskus kiusannut muita. Hän ei välttämättä ole lapsena oppinut hallitsemaan ihmissuhteitaan oikein, joten todennäköisyys muiden kiusaamisen jatkumiseen myöhemmin kouluiässä ja työelämässä kasvaa. Hallitseva ja itsevarma lapsi nähdään usein hyvin pärjäävänä ja puolensa pitävänä, mutta nämä piirteet ovat valitettavasti myös osa kiusaajan tunnuspiirteitä. Tämän vuoksi varhaislapsuudessa opitut toimintamallit ja kiusaamiseen puuttuminen aikuisten osalta on tärkeää: päiväkodissa ja kotona voidaan opettaa lapselle empatiaa, jotta hän ymmärtäisi, miltä toisesta lapsesta saattaa tuntua. Lapsi tarvitsee apua osatakseen asettua toisen näkökulmaan ja kokeakseen myötätuntoa. (Hamarus 2012, 101, 57.) Päiväkodilta ei voida täysin vaatia nollatoleranssia kiusaamisen suhteen. Päiväkodissa pienet lapset ovat vasta opettelemassa itsehillintää, moraalialia, empatiaa ja aggression hallintaa. Niiden oppimiseen menee aikaa ja lapset tarvitsevat paljon harjoitusta ja ohjausta. (Repo 2013, 13.)

3.3 Kiusaavasti käyttäytyvän lapsen tukeminen

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman arvopohja perustuu lapsen oikeuksien sopimukseen, jonka mukaan ketään lasta ei saa syrjiä tai kohdella eriarvoisesti. Lapsella on oikeus kehittyä täysipainoisesti, saada tarvitsemaansa erityistä tukea sekä ympärilleen turvallisia ihmissuhteita. Jokaisella lapsella on oikeus kasvaa turvallisessa ja terveellisessä elinympäristössä sekä kehittyä ja oppia turvallisesti. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 12.) Syksyllä 1.8.2015 voimaan tulleen varhaiskasvatustlain ensimmäisen vaiheen yhtenä säännöstönä mainittiin lasten terveellisen ja turvallisen varhaiskasvatusympäristön varmistaminen, mikä tarkoittaa fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti suotuisan ympäristön luomista päiväkodeissa. Säännöksessä oli erikseen kirjattu edel-

lytys siitä, että kiusaamista tulee ehkäistä ja siihen pitää puuttua. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015.) Revon (2013, 29) mukaan oikeus olla suojassa kiusaamiselta ei riitä, sillä lapsella tulisi olla oikeus myös oppia uusia toimintatapoja kiusaamisen tilalle: muita kiusaava lapsi tarvitsee mahdollisuuden saada ohjausta oppiakseen pois kielteisistä tavoistaan ja apua kehittääkseen itsehillintää, itsekontrollia, empatiaa ja moraalikykyä. Uuden lain pitäisi antaa suojaa myös kiusaajalle ja turvata tämän oikeus saada pedagogista opetusta ja ohjausta oppiakseen olemaan kiusaamatta.

Lapsi tarvitsee empaattista kasvattajaa, joka tarjoaa torujen ja kieltojen lisäksi myös lohtua ja turvaa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 22.) Lapsi ei opi uusia tapoja toimia, jos hän saa jatkuvasti osakseen pelkkää negatiivista kohtelua ja palautetta. Kiusaajan leima suistaa lapsen negatiiviseen kehään, josta on vaikeaa päästä pois omin voimin. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 28.) Ilman oikeanlaista tukea jäävä lapsi kokee turhautumista ja saattaa pahimmassa tapauksessa joutua eristetyksi muista lapsista käytöksensä vuoksi (Lundán 2012, 12). Kiusaaminen vaikuttaa suoraan niin kiusatun kuin kiusaavasti käyttäytyvän lapsen itsetuntoon ja hyvinvointiin. Itsetunto on koetuksella isossa lapsiryhmässä ja pelko ystävien menetyksestä voi ajaa lapsen kiusaamaan muita. Hän hakee arvostusta omalle itselleen ja vahvistusta asemalleen, jos kokee, ettei muuten saa hyväksyntää. Päällisin puolin itsevarmasti käyttäytyvä lapsi voi sisimmässään kokea epävarmuutta, pelkoa ja stressiä siitä, onko hän riittävän hyvä. (Hamarus 2012, 70.)

Jokainen lapsi tarvitsee selkeyttä ja johdonmukaisuutta rajoissa ja ohjaamisessa sekä tarvittavaa jämäkkyyttä ja joustavuutta, mutta ennen kaikkea he tarvitsevat aikuisten suomaa välittämistä. Lämpö, rakkaus ja hyväksyntä ovat pohja autoritatiiviselle kasvatukselle, jossa kunnioitus lasta kohtaan on keskeistä: lapselle ei tule tuottaa häpeää eikä häntä pidä nöyryyttää. Lasta kuuntelemalla ja tämän tunteita ja sosiaalisia suhteita herkästi havainnoimalla, neuvomalla, kannustamalla sekä vaihtamalla ajatuksia lapsen kanssa ja keskittymällä ratkaisujen löytämiseen lapselle luodaan uskoa omaan itseensä ja osaamiseensa. (Juusola

2011, 15.) Samalla vahvistetaan luottamusta siitä, että aikuiseen voi aina turvata tarpeen vaatiessa. Lasta ei myöskään aseteta hänen valmiuksiinsa nähden liian vaativiin tai stressaaviin tilanteisiin. (Juusola 2011, 15.)

Lapsen haastava käytös ei ole lapsen syy tai vika, vaan se monesti johtuu lapsen keskeneräisistä taidoista: lapsella voi olla vielä opeteltavaa toimintansa ohjaamisessa, kielessä, tunteiden säätelyssä, kognitiivisessa joustavuudessa, sosiaalisissa taidoissa ja kyvyssä oppia uutta. Tärkeintä on löytää tilapäiset ja ulkoiset syyt lapsen kielteiselle käytökselle, jolloin lapsen toiminnalle tulee merkitys ja häntä voidaan paremmin auttaa. (Lundán 2012, 37, 38, 42.) Aikuisen tulee antaa lapselle malleja hyväksytyistä keinoista, jolloin lapsi oppii muuttamaan käytöstään. Tässä voi hyödyntää esimerkiksi aiheeseen liittyviä satuja ja niiden helposti samaistuttavia hahmoja, joiden kautta aikuinen ja lapsi voivat yhdessä pohtia sosiaalista käyttäytymistä. (Laine 2005, 237.) Kehuminen, kannustaminen ja tukeminen ovat tärkeitä sääntöjen ja kieltojen vastapainoja. Myönteinen huomio osoittaa lapselle, ettei hänen tarvitse turvautua kielteisiin keinoihin saadakseen huomiota osakseen. (Lundán 2012, 137, 177–118.)

4 KIUSAAMISEN PUHEEKSI OTTAMISESTA

4.1 Menetelmiä kiusaamisen puheeksi ottamiseen

Päiväkodin työntekijät ja vanhemmat voivat kokea lapsen käytöksen tai tilanteen eri tavoin, mutta jokaisen kokemus ja kontaktitieto ovat yhtä tärkeitä ainutlaatuisuutensa vuoksi. Kukaan ei voi kokea samalla lailla kuin yksittäinen ihminen: jokaisella on oma näkemyksensä ja kokemuksensa lapsesta. Samalla työntekijä saattaa tuntea jäävänsä yksin huolensa kanssa. Hän voi epäillä huolensa aiheellisuutta ja odottaa, että saa siihen tarpeeksi perusteita. Huolen ottaminen puheeksi varhaisessa vaiheessa voi olla korkea kynnyksellinen, etenkin jos ympärillä ei ole hyvää yhteistyöverkostoa. Epävarmuus siitä, täytyykö lapsen kiusaavaan käytökseen puuttua, voi estää asiasta puhumisen vanhempien tai työtovereiden kanssa. Huolen vyöhykkeet ja puheeksi ottamisen mallit toimivat tukena silloin, kun ei ole varma omasta huolenaiheestaan. Niiden kautta työntekijä voi tunnustella lapsen käytöksestä tai tilanteesta herännyttä huoltaan. Monesti puhuminen auttaa ratkaisemaan tilanteen ja päiväkotia ja perhe sitoutuvat yhdessä toimimaan lapsen parhaaksi. (Eriksson & Rautava 2005, 10, 9.)

Huoli on subjektiivinen, toimintasuhteessa syntyvä tunne. Tilanteesta syntyvät havainnot voivat herättää huolen. Siihen voivat vaikuttaa työntekijän aikaisempi kokemus, voimavarojen ja toimintamahdollisuuksien karsiutuminen sekä työntekijän suhde ihmisiin ja omaan verkostoonsa. Kun huoli havaitaan, siitä tulee kontaktitietoa, joka syntyy vuorovaikutussuhteen kautta. (Kaiponen 2014, 4.) Heränneen huolen ottamista puheeksi saatetaan vältellä, koska ei haluta loukata asiakasta. Taustalla voi olla myös ennako-odotuksia vastapuolen reaktiosta. Oli huoli mikä tahansa, siitä pitäisi puhua mahdollisimman varhain, etteivät ongelmat pääsisi kasvamaan entisestään. Puhuminen ei vahingoita työntekijän ja asiakkaan välistä suhdetta, vaan parantaa sitä. Lasten välinen kiusaaminen tulisi ottaa puheeksi asiakasta kunnioittavasti ja dialogisesti. Lähtökohtana on työntekijän huoli, jonka huojentamiseen hän tarvitsee asiakkaan apua. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2014b.) Työntekijän ei tule määrittää asiakkaalle huolta herättänyttä

ongelmaa ja olettaa asiakkaan yksin tekevän asialle jotain, vaan pyytää tätä tekemään yhteistyötä kanssaan. Asiakkaan suhtautuminen työntekijään on myönteisempi, jos työntekijä ilmaisee rehellisesti tarvitsevansa apua ongelman ratkaisemiseksi. Ongelman korostaminen ja sen arvostelu saattavat estää yhteisymmärryksen ja huolta ei päästä purkamaan. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014b.) Työntekijä voi käyttää apunaan huolen vyöhykkeitä, jos hän ei ole varma, joko lapsen kiusaava käytös on aika ottaa puheeksi vanhempien kanssa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014b.)

Huolen vyöhykkeet jaetaan yleisesti neljään tasoon: ensimmäisellä tasolla työntekijä ei tunne huolta ja hänellä on kokemus siitä, että asiat ovat hyvin. Toisella tasolla työntekijä on kokenut harvoin tai toistuvasti pientä huolta. Hän saattaa ihmetellä jotain asiaa, esimerkiksi lapsen käytöstä. Työntekijä luottaa omiin kykyihinsä selvittää tilanteesta ammattitaitonsa avulla, mutta saattaa välillä ajatella tarvitsevansa lisäapua toiselta taholta. Kolmannella tasolla huoli on jo tuntuvaa ja työntekijä kokee tarvitsevansa tuen ja kontrollin vahvistusta. Samalla työntekijä kuitenkin epäilee, onko lapsen tilanne varmasti jo siinä pisteessä, että huoli on aiheellista. Tästä syystä kolmatta tasoa kutsutaan myös huolen ”harmaaksi vyöhykkeeksi”: kaikki tuntuu epävarmalta ja huoli liioitellulta. Työntekijä ei ole varma, mitä hänen pitäisi tehdä. Harmaalla vyöhykkeellä tarvitaan työntekijöiden välistä keskustelua ja arviointia tilanteesta. Viimeisellä eli neljännellä tasolla huoli on jo niin suurta, että työntekijällä ei ole enää voimavaroja saati keinoja sen ratkaisemiseksi yksin. Työntekijä kokee jatkuvaa vahvaa huolta lapsesta ja pelkää tälle tai perheelle tai muille päiväkodin lapsille käyvän huonosti, ellei tilanne muutu pian. Jos aikaisemmat huolen vyöhykkeet on ohitettu eikä huolta ole otettu puheeksi, huoli voi kasvaa suureksi. Viimeistään tässä vaiheessa huoleen tulee puuttua. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014c.)

Huolen vyöhykkeitä voidaan käyttää työvälineenä, jonka avulla kommunikointi rajojen yli onnistuu. Huoli on aina subjektiivinen kokemus, joten sen yksilöllisyydelle ja ainutlaatuisuudelle on annettava arvostusta: jokaisen osapuolen kokema huoli on aito ja näkemys oikea. (Kaiponen 2014, 4.) Huolta herättäneestä aiheesta

puhuessa on muistettava tasa-arvoinen keskustelu ja dialogisuus. Huolen vyöhykkeistä kehitetyn menetelmän avulla työntekijöitä kannustetaan omaan huoleensa tarttumiseen kunnioittavasti. Heitä rohkaistaan avun pyytämiseen itselleen ja sitä kautta yhteistyön jatkumisen ja rakentamisen mahdollistamiseen. Vyöhykkeitä ei tule kuitenkaan pitää tarkasti huolta rajaavina, vaan pääpaino on huolen ja ongelmien omakohtaisissa kokemuksissa. Työntekijä voi käyttää vyöhykkeitä tehdäkseen arvioita omasta työskentelysuhteestaan, jonka toisena osapuolena on asiakas. Huolen vyöhykkeet laittavat työntekijän pohtimaan työskentelysuhteensa toimivuutta, omia mahdollisuuksiaan toisten tukemiseen ja toimintansa tarvitsemia muunnelmia. Pohdintaa herää myös siitä, ovatko työntekijän tukikeinot riittäviä vai tarvitseeko hän lisää asiantuntemusta. (Kaiponen 2014, 4, 5.)

Puheeksi ottamisen menetelmiä ovat esimerkiksi sosiaali-, terveys- ja sivistyspalvelujen kentällä kehitetyt hyvien käytäntöjen dialogit ja varhainen avoin yhteistointi (VAY), joita voi soveltaa kaikissa palveluissa alasta riippumatta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.) VAY:ssä lähtökohtana on toimiminen yhdessä ja avoimesti niin varhain kuin mahdollista, kunnioittavan vuoropuhelun ja dialogin ylläpitäminen eri osapuolten välillä sekä monialainen ja aidosti asiakaslähtöisesti toteutettava yhteistyö. VAY on toimintamalli, jota voidaan soveltaa jokaisessa kunnassa niin, että se vastaa kunnan palvelujen tarpeita. Mallin suunnitteluun, toteuttamiseen, arvioimiseen ja kehittämiseen tarvitaan kaikkia toimijoita ylimmästä johdosta asiakkaisiin. VAY on yleisesti käytettävä toimintamalli, jonka toimintaa edistävät dialogiset menetelmät. Dialogisista menetelmistä työyhteisöt voivat käyttää huolen puheeksi ottamista, ennakointidialogia, hyvien käytäntöjen dialogia, Puimala-mallia, varhaista vuorovaikutusta (VAVU) sekä kasvatuskumppanuutta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Huolen puheeksi ottamisen mallia voi käyttää tilanteissa, joissa työntekijät kokevat tarvetta ottaa kiusaaminen puheeksi kunnioittavasti ja tukeaan tarjoten. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.) Ennakointidialogeja käytetään asiakastyössä

ja suunnittelutyössä, joissa pyritään selkeyttämään yhteistyötä, yhdistämään verkoston voimavarat ja muodostamaan konkreettisia toimintasuunnitelmia. Hyvien käytäntöjen dialogeja sovelletaan yhteisöjen kehittämistyössä, kun jaetaan ja pohditaan työkäytänteitä. Puimala-malli sopii tilanteeseen, jonka tavoitteena on tietystä teemasta, toiminnasta tai hankkeesta yhdessä oppiminen ja kehittämistyön tulosten jakaminen. Varhainen vuorovaikutus on raskaana olevien tai synnyttäneiden naisten sekä pienten lasten ja perheiden kanssa toimivien työntekijöiden käyttöön suunniteltu malli. Kasvatuskumppanuus on kehitetty edistämään lapsen etua ja tämän ääntä arvostavaa palvelukulttuuria, dialogista vuorovaikutusta ja luottamuksellista yhteistyösuhdetta lapsi-, nuori- ja perhepalvelujen asiakkaiden kanssa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

4.2 Kasvatuskumppanuus yhteistyön pohjana

Kasvatuskumppanuus on dialoginen asenne, joka muodostuu pienistä arkisista teoista. Päiväkodissa on tärkeää, että lapsella on luottoaikuisia, joihin turvautua silloin, kun vanhemmat eivät ole saatavilla. Kunnioittava yhteistyö ja vuorovaikutus päiväkodin työntekijöiden ja vanhempien välillä edistävät lapsen hyvinvointia. Kasvatuskumppanuus on varhaiskasvatuksen ja kodin yhdistävä tekijä. Sen kautta lapsen turvallisuuden tunne lisääntyy ja sosiaalinen kehitys edistyy: lapsi luottaa aikuisiin, jotka tulevat hyvin toimeen keskenään ja jotka kunnioittavat toisiaan. Kasvatuskumppanuudessa tavoitellaan perhelähtöisyyttä ja hyvää vuoropuhelua; vanhempien näkemyksiä ja mielipiteitä kuunnellaan ja ne otetaan huomioon. (Juusola 2011, 232–233.) Kasvatuskumppanuus on lasten huolenpitoa sekä edun ja oikeuksien edistämistä yhteistyössä vanhempien kanssa. Varhaiskasvatuksessa se on käytännössä sitä, että vanhemmat ja päiväkodin henkilöstö sitoutuvat tietoisesti yhdessä toimimiseen tukeakseen lasten kasvua, kehitystä ja oppimista. Tasavertaisen yhteistyön mahdollisuuden luominen on henkilöstön vastuulla. Yhteistyöhalua tarvitaan kuitenkin kaikilta osapuolilta, jotta tavoitteisiin voitaisiin päästä. Kasvatuskumppanuudessa pyritään takaamaan myös vanhempien osallisuus lapsen kehitysympäristöihin, jotka sijoittuvat palveluihin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014a.)

Vanhempien ja päiväkodin työntekijöiden tulee tuomita kiusaaminen, ei lapsi. Kiusaavasti käyttäytyvää lasta pitää rakastaa ja hänet tulee hyväksyä, mutta kiusaamista ei. Vanhemmat voivat tarjota apunsa ja tukensa lapsen kiusaavan käytöksen muuttamiseksi. (Kaukiainen & Salmivalli 2009.) Kasvatuskumppanuuden neljänä tärkeimpänä sisältönä pidetään kuuntelua, kunnioitusta, luottamusta ja dialogia. Kuuleminen ja kunnioitus herättävät luottamusta ja dialogi yhdistää kaiken tämän rehellisellä mielipiteiden vaihdolla ja keskustelulla lapsen asioista. Joskus vanhemmat ja päiväkodin työntekijät kohtaavat kuitenkin erimielisyyksiä. Tällöin on kaikkein tärkeintä muistaa kuunnella loppuun asti, mitä toisella on sanottavanaan. Puolustelu ja selittely eivät auta asiaa. Tarvitaan tarkentavia kysymyksiä, jotta toisen eriävä mielipide voi tulla ymmärrettäväksi myös vastapuolelle. Ihmiset kokevat asiat eri tavoin, joten mielipiteistä kiistely on turhaa. (Juusola 2011, 234, 233.) Ratkaisuja eri tilanteisiin on helpointa pohtia yhdessä; tähän tarvitaan hyvää ja toimivaa kasvatuskumppanuutta pohjaksi. Yhteinen kieli henkilökunnan ja vanhempien välillä ehkäisee väittelyä siitä, onko esimerkiksi lapsen kertoma asia totta vai ei. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 49, 46.)

Varhaiskasvatuksessa tarvitaan kasvatuskumppanuuden vahvistamista ja puheeksi ottamisen osaamista. Muuttuvassa päiväkotimaailmassa on yhä enemmän kysyntää myös palveluohjaukselle, kun vanhemmat eivät ole enää varmoja, mikä on juuri heidän lastensa hoitotuntien tarvittava määrä. Uudistukset, leikkaukset, rajaukset, varhaiskasvatuslain päivitys, ryhmäkokojen kasvaminen ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden pätevyyden punnitseminen tulevien kriteerien valossa asettavat päiväkodit lähes mahdottomalta tuntuvan haasteen eteen. Juuri nyt teknologiaosaamista kaivataan kipeästi, kun uudet järjestelmät tuottavat päänsäivää ja lapsiakin pitäisi ehtiä hoitaa. Eikä pelkästään hoitaa, vaan myös kasvattaa laadukkaasti. Varhaiskasvatus on lapsen oikeus, joka varmistaa tämän hyvinvoinnin, kasvun, kehityksen ja oppimisen. Päiväkodin työntekijöiden ja vanhempien välinen luottamus voi olla koetuksella. Siksi on vahvistettava kasvatuskumppanuuden merkitystä luottamuksellisena yhteistyösuhteena. (Varsa 2015.) Palvelu- ja asiakasohjaus auttaisi perheitä kartoittamaan sekä lapsen että per-

heen kokonaistilanteen ja hyvinvoinnin sekä ne tarpeet, joilla hyvinvointi turvataan. Kaikki tämä pitäisi sovittaa varhaiskasvatuspalvelujen kanssa yhteen, jotta saataisiin aikaan perheiden etuja ja tarpeita vastaava palvelukokonaisuus. (Varsa 2015.)

4.3 Kiusaamiseen puuttumisen keinoja

Kiusaaminen on tavallaan sekä vähätelty että liioiteltu ongelma. Liioiteltua kiusaamisongelma on siinä vaiheessa, kun aletaan hysteerisesti katsoa kaikki lasten väliset kinat ja hännäämiset kiusaamiseksi. Pienet konfliktit ovat täysin luonnollisia ja tarpeellisia lasten sosiaalisen kehityksen kannalta, mutta kehitystä ei edistä aito, järjestelmällinen ja jatkuva kiusaaminen. (Salmivalli 2010, 15.) Kiusaavan lapsen vanhempien kannattaa olla ennen kaikkea iloisia asiaan puuttumisesta. Sen arvokkaan teon myötä lapsen käytöstä voidaan muuttaa parempaan suuntaan. Lapsi oppii tekemään yhteistyötä oikealla tavalla ilman negatiivisia keinoja. Jos lapsen käytökseen puututaan jo lapsuudessa, hän välttyy kiusaajan roolimallin omaksumiselta ja sen käyttämiseltä tulevassa työelämässään ja sosiaalisissa suhteissaan. Lapsen ensisijainen roolimalli on vanhempi; ihminen, johon hän samaistuu kaikkein voimakkaimmin. Vanhemmat eivät saa vähätellä kiusaamista missään tilanteessa. Tuomitsemalla kiusaamisen ja suhtautumalla siihen vakavasti vanhempi osoittaa aikuisen vahvaa eettisyyttä. (Hamarus 2012, 69, 70.)

Vanhemman on hyvä pysähtyä joskus pohtimaan, millaisen esimerkin hän antaa lapselleen. Muiden arvostelu ominaisuuksien tai käyttäytymisen perusteella voi esimerkiksi luoda lapselle sen kuvan, että hänkin saa tehdä samoin. Vanhemman tulee opettaa lapselleen muiden kunnioittamista ja pitämistä tasaveroisena itsensä kanssa. Vanhempi voi auttaa lasta rakentamaan itsetuntoaan niin, että lapsi vertaa tilannettaan muiden elämän sijaan itseensä ja mahdollisuuksiinsa. Tärkeintä on arvostaa lasta sellaisena kuin hän on. Siten lapsen ei tarvitse hankkia tai vahvistaa asemaansa kiusaavan käytöksen avulla. (Hamarus 2012, 69, 70). Kiusatuksi joutuneen lapsen vanhemmat ovat ymmärrettävästi huolissaan

lapsestaan ja voivat vaatia kiusaajalle rangaistusta, koska eivät tiedä muita keinoja kiusaamiseen puuttumiseksi. Kiusaajan rankaiseminen ei ole kuitenkaan tärkeintä, vaan loppupeleissä vanhemmat haluavat ennen kaikkea saada kiusaamisen loppumaan. He hyväksyvät käytettäväksi muita keinoja rankaisun sijaan, jos heille kerrotaan niistä. Englannissa oli kehitetty yhteisvastuullinen puuttumismalli koulukiusaamisen lopettamiseksi. Menetelmä koostui kiusatuksi joutuneen kanssa käydystä keskustelusta, jossa ei puhuta kiusaamisesta, vaan vanhempien huolesta lasta kohtaan. (Furman, Ahola & Hirvihuhta 2001.)

Seuraavaksi lapselta kysytään, keiden takia hänellä ei ole hyvä olla koulussa ja ketkä ovat katsoneet vain sivusta. Tässäkään vaiheessa ei puhuta kiusaamisen aiheuttamasta epä mukavasta olost. Lapsi saa vetäjän avustuksella valita kaveristaan, kiusaajistaan ja sivustakatsojista itselleen tukihenkilöt. Nämä oppilaat kutsutaan kokoukseen, jonka tarkoituksena ei ole kiusaamisesta puhuminen, vaan kouluviihtyvyyden lisääminen. Lapset saavat yhdessä pohtia, miten he parantaisivat kiusatuksi joutuneen lapsen viihtyvyyttä. Vetäjä ei ohjaa lasten pohdintoja. Hänen tehtävänä on orientoida lapsia. Ryhmä on kutsuttu koolle, jotta kaikilla olisi kivaa koulussa: myös kiusatuksi joutuneella oppilaalla. Kokouksen jälkeen muodostettu tukiryhmä saa toteuttaa ideoitaan käytännössä auttaakseen kiusattua lasta. Myöhemmin pidetään seurantapalavereja, joissa kuullaan, onko tilanne parantunut ja mitä tukihenkilöt ovat tehneet asian eteen. Tukihenkilöiltä ei udella, ovatko he tehneet mitään. Pienikin teko ansaitsee kiitokset ja kehut. Yhteisvastuullinen puuttumismalli keskittyy ongelman sijaan ratkaisuun. Se todettiin nopeaksi, tehokkaaksi ja turvalliseksi menetelmäksi ja sitä voi soveltaa eri-ikäisten lasten kiusaamiseen puuttumisen keinona. (Furman ym. 2001.)

4.4 Kiusaamisen ennaltaehkäisystä

Päiväkoti-ikäinen lapsi voi käytöksellään täyttää kiusaamisen kriteerit, joten varhainen puuttuminen ja ennaltaehkäisy ovat tärkeitä osa-alueita myös varhaiskasvatuksessa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 10.) Jokaisen päiväkodin tulisi lisätä varhaiskasvatussuunnitelmaansa erillinen osio, jossa päiväkodin henkilökunta

suunnittelee, miten toimia kiusaamistilanteessa. Samalla henkilökunta sitoutuu kiusaamisen ehkäisyyn. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 10.) On hyvin keskeinen tekijä kiusaamisen ehkäisyssä, että kasvattajat ymmärtävät lasten yksilöllisyyden: lapsia ei voi jakaa etukäteen persoonien perusteella kiusaajiin ja kiusattuihin, sillä olosuhteet vaikuttavat lapsen käytökseen. Lapsi voi kiusata yhdessä tilanteessa ja toisessa taas ei. Kiusaaja voi olla kiusattu ja toisin päin. Tästä syystä kiusaamiseen liittyvät toimenpiteet tulisi kohdistaa koko lapsiryhmään, ei ainoastaan yksittäiseen lapseen. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 28.) Vastuu kiusaamiseen ja sen kaltaiseen käytökseen puuttumisesta ja sen ehkäisystä ei ole yksistään lapsilla, vanhemmilla tai päiväkodilla, vaan siihen ovat velvollisia osallistumaan myös neuvola ja kaikki ne palvelut, joiden piirissä työskennellään lasten kanssa. (Salmivalli & Kirves 2015.)

Kiusaamisen ehkäisy tarkoittaa lasten ja nuorten auttamista, jotta he voisivat rakentaa taitoja välittää itsestään ja muista sekä kohdella kaikkia kiltteydellä ja arvostuksella. Vanhemmat ovat tärkeimpiä edellä mainittujen taitojen opettajia: vanhemmat siirtävät näitä taitoja lapsilleen niin suoralla ohjeistuksella kuin omalla tavallaan vuorovaikuttaa muiden kanssa. Lapset kiusaavat muita paljon pienemmällä todennäköisyydellä, jos he ymmärtävät ja arvostavat muiden erilaisuutta ja tietävät, miksi arvostus, vastuu, oikeudenmukaisuus ja muut arvot ovat tärkeitä. Luottamus omiin ongelmanratkaisukykyihin ja haasteista selviämiseen sekä myönteinen minäkuva vähentävät riskiä joutua kiusatuksi tai tulla kiusaajaksi. Kunnioituksesta ja asiallisesta käytöksestä puhuminen on tärkeää, oli lapsi minkä ikäinen tahansa. (Robert F. Kennedy Center 2014.)

Kiusaamisen alkamisen ajankohtaa on vaikea määritellä, mutta toisaalta se ei ole merkityksellistäkään kiusaamisen ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Ennaltaehkäiseminen aloitetaan jo ennen kuin lapsen negatiivinen käytös muuttuu systemaattiseksi kiusaamiseksi. Tavoitteena on kuitenkin, ettei kiusaaminen ylipäättään pääsisi syntymään. Päiväkodissa aikuisen tehtävänä on vastuun kantaminen eteen tulevilla lasten kiusaamistilanteissa, puuttumisessa ja ennaltaehkäisyssä. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 10,11.) Etukäteen suunniteltu kiusaamiseen

puuttuminen ja sen ehkäisy auttaa päiväkodin työntekijöitä toimimaan perustellusti kiusaamistilanteissa, sitoutumaan ja motivoitumaan kiusaamisen vastaiseen työhön sekä jännevöittämään yhteistyötä vanhempien kanssa. Suunnitelman kautta voidaan nostaa tietoisuutta kiusaamisesta ilmiönä sekä vaikuttaa yleisiin asenteisiin. Yhdessä suunniteltu työ on johdonmukaista ja sitä on helpompi arvioida jälkikäteen. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 10,11.)

5 HAASTATTELUJEN TULOKSET TEEMOITTAIN

5.1 Näkökulmia lapsen kiusaavasta käytöksestä

Lasten välinen kiusaaminen nosti haastateltavissa ajatuksia, joista ilmeni huoli kiusaavasta lapsesta. Suhtautuminen kiusaavasti käyttäytyvään lapseen oli kummallakin haastateltavalla samankaltainen. Haastattelujen perusteella aikuiset ovat avainasemassa, sillä he voivat ohjata lapsen käytöstä oikean malliseksi. Molemmat haastateltavat olivat sitä mieltä, että kiusaamiseen tulee puuttua. Haastattelujen perusteella voin sanoa, että kiusaava lapsi on myös uhri. Haastateltavat puhuivat myönteisen huomion antamisesta lapselle esimerkiksi pelaamalla tämän kanssa tai antamalla hänelle apulaisen tehtävän aamupiirissä. Kiusaavalle käytökselle ei ole tarvetta, jos lapsi saa osakseen hyväksyntää, hellyyttä ja arvostusta: viestin siitä, että hänestä välitetään. Yksikään lapsi tuskin haluaisi jatkuvasti kielteistä huomiota, mutta joskus lapsi ei saa huomiota muuten kuin huonolla käytöksellä.

”Pienellä lapsellahan se ei oo niinku välttämättä kiusaamista, mutta siitä voi tulla sitä kiusaamista.” (Haastattelu B)

Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että kiusaaminen vaikuttaa myös lapseen, joka kiusaa. Toinen haastateltavista totesi, että pitkään jatkunut kiusaava käytös vaikuttaa lapseen negatiivisesti ja toinen päätteli kiusaavan käytöksen kertovan lapsen pahasta olost. Lapsi ei välttämättä vielä ymmärrä kiusaavansa tai ei pysty asettumaan toisen lapsen asemaan. Lapsi ei kiusaa pahuuttaan, vaan haastateltavien mukaan kiusaamisen taustalla voi olla sosiaalisten taitojen opettelu tai esimerkiksi rajojen kokeilu. Perheen sisäinen dynamiikka ja elämäntilanne olivat myös mahdollisia syitä. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että kiusaamista ei voi sallia. Haastateltavat puhuivat lapsista, jotka kiusaajan leiman vuoksi jäivät yksin. Haastateltava A puhui syntipukiksi joutuvista lapsista eli torjutuista lapsista. He puhuivat myös lapsista, joilla vaikuttaisi olevan paljon kavereita ja sosiaalista statusta. Tämä status saattaa kuitenkin pohjimmiltaan perustua siihen, että lapset pelkäävät joutuvansa kiusatuksi tai eristetyksi ryhmästä. Haastateltavat kuvasivat

kiusaamisen syitä monipuolisesti ja pohtivat kiusaamista eri näkökulmista. He toivat esille kiusaavan lapsen tarpeen saada aikuisen apua, tukea ja ohjausta. Molemmat pitivät tärkeänä lapsen hyväksymistä omana itsenään.

Haastateltavat antoivat sen kuvan, että he osasivat tunnistaa kiusaamisen ja puuttuivat siihen aktiivisesti. He kertoivat myös hienosyisestä ja piilossa tapahtuvasta kiusaamisesta, jota aikuiset eivät aina havaitse. Haastateltavat korostivat lapsen kokemuksen määrittävän, onko lasta kiusattu vai ei. Aikuinen ei voi sitä määrittellä ja hän ei saa myöskään vähätellä lapsen kokemusta. Kiusatuksi joutuneen lapsen turva on aikuinen, joka ottaa asian vakavasti ja pyrkii aidosti selvittämään tilanteen. Lapsen kasvaessa taidot kehittyvät ja hän oppii erottamaan oikean väärästä sekä ymmärtämään tekojensa seuraukset paremmin. Ennaltaehkäisevässä mielessä kiusaavaan käytökseen puuttuminen on se kynnyksellinen, joka ehkäisisi myöhempää kiusaamista. Opettamalla lasta pois kiusaavasta käytöksestä estettäisiin tämän joutuminen kieltojen ja torujen negatiiviseen kehään.

5.2 Näkemyksiä kiusaamiseen puuttumisesta

Haastateltavien vastauksissa ei ollut suurta vaihtelua teoriaan verrattuna, kun kysyin kiusaamisen muodoista päiväkotikäisten lasten välillä. Molemmat haastateltavat pitivät tärkeänä lapsen iän ja kehitysvaiheen huomioimista kiusaamisen lopettamisen keinoja valitessa. Päiväkodissa aikuisen on oltava se, joka viimeistään puuttuu tilanteeseen. Aikuisella on vastuu konfliktitilanteiden selvittämisestä, sillä lapsilla ei ole vielä kaikkia siihen tarvittavia taitoja. Aikuisen tulee haastateltavien mukaan selvittää tapahtunutta osapuolten kanssa rauhallisesti ja turvallisesti. Heistä oli tärkeää, että kiusannutkin lapsi saisi kertoa oman kantansa ilman, että häntä syytettäisiin suoraan.

”Mitä pienempi lapsi niin totta kai siinä aina tarvitaan aikuista enemmän apuna siinä selvittämisessä.” (Haastattelu A)

Haastateltavat pitivät merkityksellisenä, että kiusannut lapsi kokisi aikuisen olevan myös hänen puolellaan. Tavoitteena ei kuitenkaan ole hyväksyä kiusaamista,

vaan saada lapset ymmärtämään sen vaikutukset kaikissa osapuolissa. Kiusattu lapsi saattaa kärkkäästi syyttää kiusannutta lasta, eikä suostu näkemään tekoa esimerkiksi vahinkona. Kiusannut lapsi taas voi puolustaa voimakkaasti syyttömyyttään. Ilman aikuisen apua tilanne ei ratkeaisi ja lapset eivät pääsisi sopuun. Haastateltavat tavoittelisivat asian selvittämistä niin, että kaikille jäisi hyvä mieli. Yleensä lapset pystyvätkin jatkamaan leikkejään sen jälkeen, kun tilanne on selvitetty ja rauha saavutettu. Haastattelussa puhuttiin lapsen myönteisen osallisuuden lisäämisestä ryhmässä lähinnä aikuisen avustuksella, apulaisena tai pelika-verina. Lapsen osallisuuden lisääminen niin, että hän saisi positiivisia kokemuksia ryhmän lasten kanssa, jäi vähemmälle huomiolle.

Ryhmäyttämistä pidettiin keinona lasten toisiinsa tutustumiseen. Aikuinen voisi haastateltavien mielestä myös ottaa muutaman lapsen mukaansa esimerkiksi lautapelin äärelle. Hän voisi siten ohjata tuokiota niin, että peli sujuisi tasapuolisesti ja kaikilla olisi mukavaa. Etenkin kiusaavasti käyttäytyvän lapsen ryhmäyttämiseksi tämä tapa oli haastateltavista toimiva. Yksi hyvä tapa olisi myös ohjata lasten leikkiä. Siten varmistuisi, että jokainen saa osallistua leikkiin yhtä paljon kuin muutkin. Ketään ei syrjittäisi tai jätettäisi ulkopuolelle. Lapset leikkivät ja pelaavat mielellään aikuisen kanssa, joten sitä kannattaa hyödyntää yhteisten hyvien kokemusten saamiseksi. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että kiusaavalla käytöksellä on vaikutuksensa myös lapseen, joka kiusaa. Haastateltava B:n mukaan kiusaava lapsi voi antaa itsestään sen kuvan, ettei välitä tekemisistään tai niiden seurauksista, mutta todellisuudessa lapsi saattaa olla sisältä haavoittuva ja haavoittunut.

”Mut et se jos, siinä sisällähän sitte saattaa olla niinku hyvin haavoittuva ja niinku - - haavottunu lapsi. Että siellä sitte on monesti monenlaista muuta ongelmaa jo sitte siellä taustalla tai. Että pahasta olostahan se kertoo se kiusaaminen.” (Haastattelu B)

5.3 Ajatuksia kiusaamisen puheeksi ottamisesta vanhemmille

Haastatteluista kävi ilmi, että kiusaamisesta on nykyään helpompaa puhua kuin ennen. Kiitos kuuluu viime vuosina käydyille yleisille keskusteluille ja tutkimuksille. Tunteista haastateltavat nimesivät jännityksen ja ammatin tuoman velvollisuudentunteen. Vanhempien mahdollinen reagointi saattaa jännittää ennen keskustelua, mutta velvollisuus kertoa lapsen käytöksestä ohjaa: ”otan asian puheeksi, koska se on velvollisuuteni ja lapsen etu.” Kiusaaminen voi olla aiheena tunteita kuohuttava ja herättää erilaisia mielipiteitä. Haastateltavat nojaisivat ammatillisuuteensa pitääkseen omat henkilökohtaiset tunteensa aisoissa. Pieni riipaus empatiaa ei kuitenkaan ole koskaan pahitteeksi. Sen avulla työntekijä voi nähdä asian sekä lapsen että vanhemman näkökulmasta ja ymmärtää heidän ajatuksiaan ja tuntemuksiaan. Haastateltavien kertomuksista saatoin päätellä, että he eivät kokeneet kiusaamisesta puhumista vaikeana yleisellä tasolla. Haastetta siihen tulee siinä vaiheessa, kun asia pitää ottaa puheeksi yksittäisen lapsen vanhemman tai vanhempien kanssa. Aiheesta tulee silloin henkilökohtainen ja siitä puhuminen neutraalisti vaatii ammattitaitoa.

”Mutta tuota, kyllä se täytyy sillä lailla esittää asioina ja mieltiä, mitä me voitais tälle asialle yhdessä tehdä. Mite he [vanhemmat] sen kokkee ja mite he on huomannu ja. Koska kiusaajan vanhempi on varmaa iha yhtä hankala olla kuin kiusatun vanhempi. Että se ei varmasti oo vanhemmille mikkkää mieluine asia, että he kuulee että heitä lapsi kiusaa.” (Haastattelu B)

Haastateltavat kokivat kiusaamisen puheeksi ottamisen työnsä asettamaksi velvollisuudeksi, joka täytyy hoitaa. Ammatillisuus ja asiantuntijan rooli toimivat haastateltaville tukena vaikean asian puheeksi ottamisessa. Omat tunteet saattavat kuohua aiheen vuoksi, mutta säilyttämällä ammatillisen otteen on mahdollista käsitellä lapsen kiusaavaa käytöstä asiallisesti ja rauhallisesti. Se auttaa myös vastaanottamaan vanhempien erilaiset reaktiot ja ohjaamaan kasvatuskumppanuuden periaattein yhteistyötä vanhempien kanssa. Haastateltavat näkivät vanhempien tukemisen ja mukaan ottamisen tärkeänä osana kiusaamiseen puuttumista. Vanhemmat tietävät lapsestaan paljon ja päiväkotien kannattaa hyödyntää tätä tietoa. Haastattelujen perusteella kiusaavien lasten vanhempien osa

ei ole juuri sen helpompi kuin kiusattujen lasten vanhempien. Kiusaavasti käyttäytyvä lapsi aiheuttaa huolta vanhemmilleen. Heille ei ole helppoa kuulla lapsensa kiusanneen päiväkodissa. Se voi aiheuttaa häpeää, itsensä syyttelyä tai voimattomuuden tunnetta jatkuessaan pitkään.

Kiusaavan käytöksen puheeksi ottamisesta nousi haastatteluissa selvästi esiin rakentava, syyllistämätön ja myönteisiin puoliin keskittyvä keskustelutapa. Molemmat haastateltavat aloittaisivat keskustelun lapsen hyvistä puolista ja johdattaisivat aiheen luonnollisesti lapsen käytökseen. Olennaisimpia asioita puheeksi ottamisessa ovat haastattelujen perusteella työntekijän asennoituminen, ammatillisuus ja empatia. Kiusaamista ei levitetä pöydälle ja kerrota, että asia on nyt tällä tavalla ja seuraavaksi tehdään näin. Haastateltavat kysyisivät vanhemmilta, ovatko he huomanneet lapsen käytöksessä tällaista. Vanhempien näkemys asiasta on tärkeää kuulla. Haastateltavat olivat yhteneväisiä sen suhteen, että kiusaamista ei tule kaunistella liikaa tai vähätellä. Jos lapsi on todistetusti kiusannut tai tämän käytös vaatii välitöntä puuttumista, haastateltavat kertoisivat siitä vanhemmille mahdollisimman suoraan. Haastattelujen perusteella on tärkeää miettiä etukäteen, miten aikoo ottaa asian puheeksi. Vaikeasta asiasta puhuminen vaatii hienotunteisuutta, jotta vanhemmat eivät kokisi tulleeensa loukatuiksi. Näkökulman tulisi siis perustua lapsen etuun: kiusaavaan käytökseen puuttumisella voi saada paljon hyvää aikaan lapselle itselleen.

”Että ottais ne vanhemmat siihen mukkaan, ettei ite vaa sieltä niinku suolla että näin pitäs ja näin pitäs. Sillo varmasti menevät lukkoon. Että sillee niinku yhteisymmärryksessä, niin sitten onnistuu parhaiten.” (Haastattelu A)

Haastateltavien mukaan suurin osa vanhemmista ottaa tiedon kiusaamisesta vastaan asiallisesti. Monesti vanhemmat tietävät asiasta jo etukäteen ja ovat valmiita yhteistyöhön lapsen käytöksen muuttamiseksi. Haastatteluista pystyin tekemään johtopäätöksen siitä, että tärkeintä on olla leimaamatta lasta kiusaamisen vuoksi. Lasta ei tule syyllistää, mutta hänen ymmärrystään kiusaamisen vaikutuksesta kohteeksi joutuneeseen lapseen tulisi lisätä. Haastateltavat pitivät tär-

keänä, että vanhemmat ymmärtävät päiväkodin hyvän tarkoituksen. Lasta halutaan ennen kaikkea auttaa tämän omaksi parhaaksi, jotta lapsi saisi kasvaa ilman kiusaajan leimaa, syrjimistä tai pelkoa yksin jäämisestä. Haastattelujen perusteella lastentarhanopettajat eivät kokeneet lapsen kiusaavan käytöksen puheeksi ottamista erityisen vaikeaksi tehtäväksi. Se kuitenkin sai heidät miettimään, miten asia olisi hyvä ottaa esille.

Kiusaavan lapsen ja tämän vanhempien tukeminen ilman syyllistämistä oli molemmille haastateltaville tärkeää. Lapsen hyväksyminen ja tämän hyvien puolien korostaminen nousi keskeiseksi tavoitteeksi kiusaamiseen puuttumisessa. Olenaisiin viesti oli, että lasta itseään ei pidä tuomita. Kiusaava käytös sen sijaan vaatii puuttumista, sillä sitä ei haastateltavien mukaan voi hyväksyä. Haastatelluista kävi ilmi, että lapsi ei kiusaa ilman taustalla olevaa syytä ja ettei kiusaaminen ole aina tahallista. Kun tuntuu siltä, että kaikki keinot on käytetty ja lapsen käytös ei vain muutu, varhaiskasvatuksen ammattilaisten tärkeänä tehtävänä on kannustaa eteenpäin. Peliä ei ole vielä menetetty: uusia keinoja keksitään ja kokeillaan. Epäonnistumisista ei lannistuta, vaan niistä opitaan. Kuten toinen haastateltavista totesi: pitää vain yrittää uudestaan, ”vaikka sata kertaa.”

”Se jotenkin se lapsi saattaa tuntea varmaan semmoistakin oloa, että - - me tullaan avuksi hänelle.” (Haastattelu A)

”Että mehä ollaa iha se ruohonjuuritaso nyt, - - et meillä on varmaa kaikki avaimet täällä käsissä. Että jos me ei sitä [kiusaamista] sallita ja me täällä ne arvot luodaan ja hyväksytään se erilaisuus ja tämmöne.” (Haastattelu B)

6 HAASTATTELUJEN ANALYYSI

Haastateltavat määrittivät lapsen kiusaavan käytöksen monipuolisesti ammatitietonsa ja kokemustensa kautta. Haastateltavat näkivät kiusaamisilmiössä eri puolia: kiusaava lapsi voi olla joko suosittu kaveriporukan johtaja tai torjuttu ja turhautunut lapsi, joka purkaa pahaa oloaan. He pitivät mahdollisena myös sitä, että vahvalta vaikuttava lapsi peittelee käytöksellään omaa haavoittuvuuttaan. Haastateltavien mukaan lapsi ei välttämättä vielä ymmärrä tekojensa vaikutuksia tai hänen sosiaaliset taitonsa vaativat kehittymistä. Tämä on tärkein seikka, joka kiusaamista käsiteltäessä tulisi mielestäni ymmärtää: kiusaava lapsi on uhri eri tavalla kuin kiusattu lapsi, mutta molemmat tarvitsevat yhtä paljon aikuisten tukea ja turvaa. Kielteinen suhtautuminen lapseen voi haastateltavien mukaan eristää hänet ryhmästä. Lapsi on leimattu kiusaajaksi, ”syntipukiksi”, koska hänen luullaan sotkevan leikkejä tai häiritsevän tahallaan. Haastateltavat kuvasivat omin sanoin torjuttuja lapsia sekä kiusaaja-uhreja. Temperamenttinen lapsi, joka ei vielä osaa hallita tunteitaan, voi joutua ryhmän torjumaksi. Kiusaaja-uhria pidetään kiusaajana, vaikka lapsi on itse joutunut kiusaamisen kohteeksi. (Repo 2013, 44.) Torjutut lapset ovat vaarassa jäädä ilman riittävää myönteistä huomiota: lapsen itsetunto voi heikentyä, jos hän saa osakseen vain negatiivisuutta muulta lapsiryhmältä tai aikuisilta (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 27).

Kiusaamisen muodot olivat haastateltavilla hyvin tiedossa: he osasivat nimetä kiusaamisen suoria ja epäsuoria muotoja sekä fyysisiä, psyykkisiä ja sanallisia muotoja (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 5). Haastateltavat kertoivat myös vaikeammin havaittavasta muodosta eli hienosyisestä kiusaamisesta. Haastateltava A totesi, että lapset saattavat kiusata muita ”jemmassa”: niin, että aikuiset eivät näe. Hienosyinen kiusaaminen ei ole näkyvää ja se voi vaikuttaa pienimuotoiselta, mutta sen kohteelle pienikin kiusaaminen on tuhoisaa (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 8). Piilossa tapahtuvan kiusaamisen havaitsemiseksi tarvitaan koulutusta ja kokemusta lasten käyttäytymisestä. Molemmat haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, ettei pienäkään kiusaamista tule vähätellä. Aikuinen ei myöskään voi määrittellä sitä, onko lapsi tullut kiusatuksi vai ei. He korostivat lapsen kokemuksen

merkitystä: kiusaaminen tuleekin määrittää sen mukaan, miten lapsi on asian ko-
kenut (Repo 2013, 38).

Haastateltavat kokivat kiusaamisen syynä voivan olla lapsen luonne, sosiaalisten taitojen opettelu tai ikään kuuluva rajojen kokeilu. Myös perheen ja elämäntilan-
teen vaikutusta pidettiin mahdollisena syynä kiusaavaan käytökseen. Haastatel-
tavat eivät nähneet lasten välistä kiusaamista tahallisenä, vaan heidän mieles-
tään sille on aina jokin taustalla oleva syy. Haastattelujen perusteella voin todeta,
että lapsen käytökseen vaikuttavat monet eri asiat. Jopa sellaiset asiat, joita ei
heti osaisi ajatellakaan. Vanhempien antamat mallit ja päiväkotiryhmän dyna-
miikka voivat olla lapselle sosiaalisten taitojen mylly, jossa pitäisi löytää ne ”oi-
keat” tavat toimia. Cacciatoren (2008, 42–43) mukaan lapsi on kotonaan muo-
dostanut jo käsityksiä hierarkian merkityksestä ja siitä, mikä on hänen asemansa.
Nämä toimintamallit lapsi tuo mukanaan päiväkotiin ja voi kohdata siellä omien
näkemystensä kanssa ristiriidassa olevia toimintamalleja. Lapsille on suotava
mahdollisuus harjoitella sosiaalisia taitojaan, mutta se ei tarkoita kiusaamisen
sallimista. Naljailut, kinat, itkut ja porut ovat ihmisten luonnollisia tapoja reagoida
asioihin, jotka eivät miellytä. Etenkin lapsille, jotka ovat vahvasti impulssiensa
vietävissä ja jotka juuri siksi kaipaavat roolimallia aikuiselta.

Kiusaava käytös nähtiin myös lapsen keinona kokeilla hyväksyttävän käytöksen
rajoja. Aikuisen tehtävänä on ohjata lasta niin, että tämä oppii, mitä saa ja ei saa
tehdä. Laine (2005, 237) painottaa aikuisen tehtävää toimia lapsen roolimallina.
Aikuinen voi opettaa lapselleen hyvää käytöstä ja muita keinoja kiusaamisen ti-
lalle. Lapsen omalla vanhemmalla on suurin vaikutus lapsen kehitykseen ja hy-
vinvointiin. Lasta ei pidä syyttää kiusaavasta tai haastavasta käytöksestä, sillä
lapsi vasta opettelee toimimaan muiden kanssa. Lapsen kielteisen käytöksen syi-
den pohtiminen auttaa ymmärtämään, miksi lapsi käyttäytyy näin. Kiusaavalla
lapsella on syynsä käytökselleen ja niitä aikuisten tulisi pysähtyä miettimään voi-
dakseen auttaa lasta. (Lundán 2012, 37.) Haastateltavat eivät nähneet lapsen
kiusaavaa käytöstä pelkästään kiusantekona tai lapsen ilkeytenä, vaan hänen
toiminnalleen on jokin syy ja merkitys. Jatkuvasti muille mielipahaa kiusaavalla

käytöksellään aiheuttava lapsi tarvitsee aikuista avukseen ja turvakseen siinä missä kiusattukin lapsi. Aikuisen on tärkeää yrittää löytää syytä lapsen käytökselle voidakseen nähdä tämän positiivisemmassa valossa ja muuttaakseen lapsen toimintatapoja.

Lasten väliseen kiusaamiseen puuttumisesta haastateltavat totesivat, ettei sitä voi sallia – oli se sitten tahatonta tai tahallista. Päiväkodeissa on haastateltavien mukaan nollatoleranssi kiusaamisen suhteen ja se on kirjattu heidän varhaiskasvatussuunnitelmiinsa. Revon (2013, 13) mukaan tahallisuuden määrittelyyn tulisi perustua lapsen kehitysvaiheeseen: millaiset itsehillinnän, moraalin, empatian ja aggression hallinnan taidot lapsella on? Jos lapsi vasta opettelee näitä taitoja, kiusaamisen voidaan olettaa olevan tahatonta. Tämä on yleistä pienten lasten parissa ja sen vuoksi vaatimus kiusaamisen täydestä nollatoleranssista on päiväkodeissa lähes mahdoton toteuttaa (Repo 2013, 13). Kiusaavaa käytöstä voi kuitenkin muuttaa jo päiväkodissa. Haastateltavat olivat vahvasti kiusaamista vastaan, mutta rajojaan kokeilevien ja sosiaalisia taitojaan opettelevien lasten keskuudessa sitä on haasteellista estää. Jo sen vuoksi, että lasten kokemus kiusaamisesta vaihtelee. Haastateltavat nostivat esille, että aina ei ole kyse kiusaamisesta, vaan väärinymmärryksestä tai vahingosta.

Haastateltavista oli tärkeää, että kiusaava lapsi ymmärtäisi käyttäytymisensä vaikutukset. He kertoivat puuttuvansa kiusaamiseen aina sitä havaitessaan ja selvittävänsä tilanteet niin kiusatun kuin kiusaajan kanssa. Vaatii taitoa selventää lapselle kiusaamisen olevan väärin niin, ettei lapsi koe olevansa hyljeksitty sen takia. Lapselle pitäisi tehdä ymmärrettäväksi, että vaikka hän teki väärin, hänestä välitetään silti. Lapsi tarvitsee aikuisen ohjausta ja paljon harjoittelua oppiakseen ja kehittääkseen sosiaalisia taitojaan (Repo 2013, 13). Juusola (2011, 15) puhuu autoritatiivisesta eli lasta kunnioittavasta kasvatuksesta, joka pohjautuu lapsen kuuntelemiseen, havainnoimiseen, neuvomiseen ja kannustamiseen. Varhaiskasvatuksessa niin kotona kuin päiväkodissa aikuisilla on käsissään avaimet tähän kasvatukseen. Jokaisella lapsella on oikeus rakkauteen, lämpöön ja hyväk-

syntään. Empaattisen aikuisen antama lohtu ja turva ovat tärkeitä erityisesti lapselle, joka on suistumassa negatiivisuuden kehään (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 22).

Haastateltavat pitivät kiusaamistilanteeseen puuttumisen matalimpana kynnyksenä lapsen reaktiota: itku ja kiusaamisesta aikuiselle kertominen ovat selviä merkkejä. Joskus on kuitenkin vaikea erottaa, milloin leikki ei enää ole vain leikkiä. Lapsen näkyvä paha mieli ja sivuun vetäytyminen kertoo, että jokin on vialla. Hienosyistä kiusaamista on vaikeampaa nähdä ja lapsi ei välttämättä oireile ulospäin. Kiusaamiseen puuttumisen haasteena on erottaa nahistelut ja kinat kiusaamisesta. Oikea kiusaaminen on luonteeltaan ryhmäilmiö, eli siihen osallistuu useampi henkilö kiusaajan ja kiusatun lisäksi. Päiväkodissa tulisi pyrkiä havainnoimaan kiusaamista laajemmassa näkökulmassa ja näkemään, keitä kaikkia kiusaamisessa on mukana aktiivisina vahvistajina tai passiivisina hyväksyjinä. (Repo 2013, 38.) Lapset oppivat sosiaalisia taitoja parhaiten selvittämällä itse erimielisyytensä, mutta kiusaamistilanteessa tarvitaan aikuista avuksi. Kiusattu ja kiusaaja eivät ole keskenään tasa-arvoisessa asemassa, joten aikuisen tehtävänä on mahdollistaa molempien osapuolien kannan kuuleminen.

Haastateltavilla oli paljon näkemyksiä siitä, miten he kokisivat lapsen kiusaavan käytöksen puheeksi ottamisen vanhempien kanssa. Haastateltavien kertomusten pohjalta voin päätellä, että kiusaamisesta puhuminen on ammatillinen velvollisuus varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisesta puhuminen ensimmäistä kertaa voi jännittää, mutta ammattitaito ja velvollisuudentunne toimivat taustatukena. Eniten jännitystä aiheuttaisi, jos vanhempien reaktiota asiaan ei tietäisi etukäteen. Vanhempaa ei haluta loukata, minkä vuoksi puheeksi ottaminen saattaa pitkittyä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014b). Lapsesta heränneen huolen todenperäisyys voi arveluttaa ja puheeksi ottamisen kynnyksellä olla korkea (Eriksson & Rautava 2005, 10). Haastateltavat totesivat, että kiusaaminen on helpompaa ottaa puheeksi yleisellä tasolla. Henkilökohtaisella tasolla se on haastavampaa. Puheeksi ottamisesta haastateltavat eivät nimenneet erityisiä tunteita, mutta voin

olettaa monen asian pyörivän mielessä hetkeä ennen kiusaavasta käytöksestä puhumista; miten vanhempi reagoi, ymmärtääkö hän vai tuleeko torjunta.

Haastateltavat totesivat, etteivät koe kiusaamisen puheeksi ottamista niinkään vaikeana. Myöhemmin haastattelussa nousi kuitenkin esille, että ennen keskustelua on mietittävä, miten aikoo asiasta puhua. Päättelin tästä, että ammatillisella tasolla on helpompaa puhua vaikeistakin asioista. Työntekijällä on turvanaan ammatillinen etäisyys. Hän voi myös vedota lapsen etuun, jos vanhemmat eivät ymmärrä huolen aihetta. Haasteena puheeksi ottamisessa on nimenomaan se, miten säilytetään kunnioittava ja neutraali suhtautuminen. Tilanteessa olisi muistettava myös dialoginen ja tasa-arvoinen keskustelu (Kaiponen 2014, 4). Tässä voi käyttää apuna huolen puheeksi ottamisen mallia tai VAY:n menetelmiä, kuten ennakoitdialogia ja kasvatuskumppanuutta (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2015). Varhaiskasvatuksessa korostuu ennen kaikkea kasvatuskumppanuus, joka toimii päiväkodin työntekijöiden ja vanhempien yhteistyötä vahvistavana dialogisena asenteena (Juusola 2011, 232). Työntekijöiden on helpompaa ottaa kiusaaminen puheeksi, jos heidän ja lasten vanhempien välillä on molemminpuolinen luottamus.

Haastateltavat pitivät tärkeänä, että vanhemmat ovat mukana lapsen kiusaavaan käytökseen vaikuttamisessa. Yleisen tason johtopäätöksenä totean, että varhaiskasvatuksen ammattilaiset näkevät vanhemmat merkittävinä tekijöinä lasten hyvinvoinnin edistämässä. Lapsen etu on kärkisijalla, mutta vanhempien antama apu, tuki ja tieto ovat tärkeitä päiväkodille. Lyhyesti sanottuna yhteistyö lapsen kasvatukseen osallistuvien tahojen välillä on huomattavassa roolissa. Haastateltavat painottivat, että ennen kaikkea he haluaisivat vanhempien ymmärtävän, että heidän tarkoituksenaan on nimenomaan auttaa lasta. He eivät syyttele vanhempia tai lasta, vaan kokevat kiusaavaan käytökseen puuttumisen olevan lapsen etu ja oikeus. Tärkeimpiä huomioita aiheessa oli, että lasta ei pidä tuomita. Lapsi hyväksytään ja häntä arvostetaan omana itsenään. Kiusaamiseen puuttumisessa ja kiusaavan käytöksen muuttamisessa on tavoitteena lapsen tasapai-

noinen sosiaalinen kehitys, josta hänelle on paljon apua myöhemmässä elämässään. Varhaiskasvatuksessa ammattilaisten tulisi olla se taho, joka ei luovuta vaikeina hetkinä. Jos lapsille opetetaan jo päiväkotikäisinä, että erilaisuus on hyväksyttävää ja toisia tulee arvostaa, kiusaamisen todennäköisyys pienenee (Robert F. Kennedy Center 2014).

Päiväkodissa satunnaiset konfliktit ovat osa arkea, sillä kaikki lapset eivät vain pysty tulemaan harmonisesti toimeen keskenään, kuten eivät aikuisetkaan. Lapsilla ei kuitenkaan vielä ole aikuisten kykyä säädellä tunteitaan, joten konflikteilta on lähes mahdotonta välttyä tunteiden leimahtaessa. Pienet riidat ja kinastelut opettavat lapsia toimimaan ryhmässä, mutta kiusaamiselle on laitettava piste heti alussa. Se ei ole oikea tapa oppia ryhmädynamiikkaa. Kiusaaminen opettaa ja vahvistaa eriarvoisuutta, kun ryhmä ei toimi tasapuolisesti kaikkia jäseniään arvostaen. Kiusaamisilmiön todellisuudesta päiväkodeissa löytyy riittävästi tutkimustietoa puoltamaan sitä, että lasten kiusaavaan käytökseen puuttumisella voidaan vaikuttaa kiusaamiskierteen syntyyn ja edistää lasten hyvinvointia. Kiusaavasti käyttäytyvällä lapsella on tasavertainen oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005, 12). Ilman puuttumista ja ennaltaehkäisyä kiusaaminen jatkuu ja voi ottaa todella vakavia muotoja. Päiväkodissa kiusaamisesta puhuminen avaa silmät näkemään kiusaavat lapset myönteisemmässä valossa: he ovat vain tavallisia lapsia, jotka opettelevat toimimaan muiden ihmisten kanssa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Teorialähteistä ei löytynyt juurikaan tietoa nimenomaan pienten lasten välisen kiusaamisen puheeksi ottamisesta, joten opinnäytetyölleni on tarvetta. Sovelsin huolen vyöhykkeitä kiusaamisesta puhumiseen, sillä kiusaaminen herättää huolta päiväkodissa ja vanhemmissa. Haastatteluaineistot toivat lastentarhanopettajien omakohtaisia ajatuksia ja näkemyksiä teoriassa käsittelemistäni aiheista. Aineistosta sain opinnäytetyöni tutkimuskysymyksiin kattavat vastaukset. Ne tukivat keräämääni teoriaa niinkin hyvin, että tuntui kuin haastateltavat olisivat lukeneet samat kirjat ja lähteet kuin minä. Tämä viitanee haastateltavien ammattitietoon ja vuosien kokemukseen sekä siihen, että teoriassa esiintyneet väittämät pitivät pääosin paikkansa kyseisten lastentarhanopettajien kohdalla. Haastattelukysymysten kautta oli kuitenkin mahdollista päästä myös haastateltavien henkilökohtaisiin näkemyksiin. Juuri niitä oli mielenkiintoisinta kuulla haastatelluissa ja ne olivat niitä asioita, jotka täydensivät opinnäytetyöni sisältöä. Aiheessa päästiin teoreettista pintatasoa syvemmälle: sain kuulla, miten aihe kosketti lastentarhanopettajia ja miten tärkeänä he pitivät lasten välisestä kiusaamisesta puhumista. Haastateltavat totesivat aiheeni olevan mielenkiintoinen ja tärkeä.

Tutkimuskysymykset viitoittivat opinnäytetyöni kulkua alusta asti ja tutkimussuunnitelmassa asettamani tavoitteet toteutuivat. Prosessin alkuvaiheessa tavoitteenani oli kuulla päiväkodin työntekijöiden kokemuksia kiusaamisen puheeksi ottamisesta, mutta opinnäytetyön myöhemmässä vaiheessa sana ”kokemus” vaihtui muotoon ”näkemys”. Kokemus-sanan käyttö antoi kuvan siitä, että opinnäytetyössä haettaisiin nimenomaan omakohtaisia kokemuksia tunnetason näkemysten sijaan. Opinnäytetyöni alkuvaiheessa harkitsin omakohtaisia kertomuksia oikeasti tapahtuneista kiusaamistilanteista ja niistä puhumisesta vanhemmille, mutta luovuin ajatuksesta eettisten ongelmien vuoksi. Tositapahtumaan perustuvassa haastattelussa minun olisi pitänyt muotoilla kysymykset toisin, jolloin merkitys olisi muuttunut aivan eriksi. Ei ole sama asia pohtia ”miltä tuntuisi, jos” kuin pohtia kokemuksiinsa nojaten ”miltä tuntui, kun”. Kokemustieto olisi ollut

mielenkiintoinen opinnäytetyön aineisto, mutta se olisi mennyt liian henkilökohtaiseksi. Minun olisi pitänyt hakea tutkimuslupa päivähoitotoimiston lisäksi myös kiusanneen lapsen vanhemmilta. Muuten haastattelu olisi ollut epäeettinen ja asianomaisten yksityisyydensuojaa loukkaava siinäkin tapauksessa, etten olisi ker-tonut nimiä.

Lasten tai vanhempien nimiä ei toteuttamissani haastatteluissa tullut ilmi ja haastateltavat välttivät tietoisesti kertomasta päiväkodin lasten yksityisasiosta. Teemahaastattelu oli opinnäytetyöni tavoitteita ajatellen onnistunut valinta, sillä sen avulla sain kattavan kuvan kahden yksittäisen ihmisen ajatuksista ja tuntemuksista. Se oli hyvä tapa kerätä tietoa haastateltavien näkemyksistä niin, että keskustelu pysyi aiheessa ja eteni teemojen mukaisesti. Haastateltavat antoivat minulle paljon tietoa haastattelun jokaisessa osiossa ja aiheessa pysyttiin hyvin. Kumpikin tosin koki välillä lähtevänsä kertomaan aiheesta liian laajasti, mutta sen huomattuaan he palasivat takaisin haastattelun pääaiheeseen. Teemahaastattelu toimi lastentarhanopettajien haastatteluissa mainiosti, joskin kysymyksiä olisi voinut olla muutama vähemmän. Haastateltavat olisivat siten voineet kertoa kattavammin yksittäisistä teemoista. Toisaalta kysymysten määrä varmisti, että haastattelu pysyi suunnitelluissa raameissa ja haluttuihin kysymyksiin saatiin vastaukset.

Huomasin haastateltavien etsimisen ja tutkimusluvan hakemisen kohdalla, että kaikkein kätevin tapa oli kysyä kasvotusten. Sähköpostin ajattelee helposti olevan nopein tapa hoitaa asioita, mutta sitä se ei aina ole. Jos olisin saanut tutkimusluvan ja haastateltavat alkuperäisen kunnianhimoisen tavoitteeni mukaan jo keväällä 2015, olisi opinnäytetyö ollut sisällöltään aivan toisenlainen. Jos saisin tehdä haastattelut uudestaan, pyrkisin kuulemaan lisää haastateltavien omista tuntemuksista kiusaamisen puheeksi ottamisen suhteen. Opinnäytetyöni luotettavuuden varmistin valitsemalla metodin, joka soveltuu ihmisten omien ajatusten ja näkemysten keräämiseen. Teemahaastattelussa haastateltavat saattoivat ker-

toa vapaasti tuntemuksistaan ja mielipiteistään, jotka liittyivät käsiteltävään teemaan. Pysin tekemään opinnäytetyöni teoriaosuuden perusteellisesti ja analysoimaan teemahaastattelun tulokset vakuuttavasti validiteetin ylläpitämiseksi.

Tuloksista voi saada kuvan siitä, miltä kiusaamisen puheeksi ottaminen vaikuttaa päiväkodin työntekijöiden näkökulmasta. Opinnäytetyötäni lukevat varhaiskasvatuksen ammattilaiset voivat pohtia teemoja omasta näkökulmastaan. Toistettaessa laatimani haastattelun tulokset eivät tule olemaan täsmälleen samoja ihmisten yksilöllisyyden vuoksi. Niistä voi löytyä samankaltaisuuksia tai yhteneväisyyksiä, mutta tuloksia ei voi laittaa samaan nippuun keskenään. Jokaisen ihmisen tuntemukset ja kokemukset ovat henkilökohtaisia ja nimettyjen tunteiden merkitys vaihtelee. Opinnäytetyöni teemahaastattelua on mahdollista käyttää soveltaen eri kontekstissa. Haastattelukysymykset voi esimerkiksi osoittaa esikoulun tai peruskoulun työntekijälle. Varhaiskasvatuksen ammattilaisia voisi myös kutsua ryhmäkeskusteluun, jolloin tulokseksi saataisiin muutaman ihmisen ammatillisia näkemyksiä lasten välisestä kiusaamisesta ja joko yhteneviä tai toisistaan poikkeavia tuntemuksia aiheen puheeksi ottamisesta. Tulos ei olisi täysin sama kuin yksilölle tehtävässä teemahaastattelussa.

Suhteellisen lyhyen haastatteluajan kannalta etukäteen harkituin kysymyksiin rakennettu teemahaastattelu oli toimivin vaihtoehto. Sen avulla haastattelu pysyi hallinnassani ja ajankäyttö jakautui tasaisesti kolmen pääosion kesken. Analyysivaiheessa minun oli mahdollista rajata aineistoa jättämällä teemaan kuulumattomat asiat pois. Haastattelujen analysoiminen oli haasteellista, sillä laajasta aineistosta minun oli eroteltava vastaukset tutkimuskysymyksiin. Minun oli myös pyrittävä ymmärtämään haastateltavien tuntemukset juuri sellaisina kuin haastateltavat ne itse kokivat. Analyysimenetelmänä teemoittelu toimi luontevasti teemahaastattelun aineistoa analysoidessa. Aineiston jakaminen teemoittain oli kätevä tapa tarkastella sen sisältöä. Haastetta analyysiin toi teorian hyödyntäminen niin, että se keskustelisi aineiston kanssa nostamalla esiin eroavaisuuksia ja yhteneväisyyksiä sekä antaisi teoreettista pohjaa haastateltavien sanoille. Eroavaisuuksia aineistosta ei juurikaan noussut, joten pääpaino oli teorialähtöisyydessä.

Haasteena oli myös se, että minulla oli vain kahden haastateltavan näkemykset aineistona. En pystynyt tekemään aineistojen pohjalta kunnollista tyypittelyä. Haastateltavien vastaukset olivat myös niin yksimieliset, etten nähnyt tarvetta nostaa esiin niissä nousevia hienoisia eroavaisuuksia.

Eettisiä kysymyksiä opinnäytetyössäni olivat aiheen valinta ja käytetty näkökulma, jota määrittelen otsikoinnin kautta. Opinnäytetyöni orientoituminen on riippuvainen näistä tekijöistä. Opinnäytetyöni eettinen kestävyys pohjautui myös haastateltavien informointiin (lyhyt kuvaus opinnäytetyön aiheesta haastattelukysymyslistan alussa (Liite 1) ja luottamuksellisuuden vaateeseen. Opinnäytetyön tekijänä sitouduin eettiseen sensitiivisyyteen, noudattamaan salassapitovelvollisuutta ja määrittelemään valitsemani tutkimusmetodin kautta sen, missä roolissa itse olin. Eettisiä ohjeita käytetään tutkimusetiikan yleisinä periaatteina, mutta tutkimuksen aikana tehtävissä konkreettisissa valinnoissa on nähtävä syvemmälle. Lähdemateriaali käy dialogia oman tekstini kanssa ja se palvelee opinnäytetyön prosessia ja tarkoitusta. Lähteitä käyttäessäni minun oli muistettava niiden arvo; ne ovat kriittisiä ja näkyviä opinnäytetyön osia, joita ei saa käyttää väärin tai huomioida heikosti teorian tekstissä. (Pohjola 2007, 14–20, 12, 22–24.)

Opinnäytetyön tekijänä käytin valtaa nimetessäni, määrittäessäni, kategorisoidessani ja ryhmitellessäni aineistoa. Liian kapean aineiston pohjalta en kuitenkaan voinut tehdä eettisesti kestäviä johtopäätöksiä, joista saisi aikaan tieteellistä keskustelua. Opinnäytetyön tulosten esittämiseen vaaditaan eettistä harkitsemista ja tietoisuutta; minun tuli pohtia, ketkä opinnäytetyöstäni tulevat hyötymään, vai jääkö työni pelkäksi tilanteen kuvaamiseksi. (Pohjola 2007, 25–29.) Opinnäytetyöprosessin aikana pidin kiinni hyvän tieteellisen käytännön periaatteista sekä yleisestä huolellisuudesta ja tarkkuudesta. Plagointia pyrin tietoisesti välttämään ja työni tarkistettiin Urkund-ohjelmalla. Raportoin ja dokumentoin opinnäytetyön jokaisen vaiheen niin, että kerätty aineisto, työvaiheet ja menetelmät sekä haastattelujen tulokset olivat tallessa vain minulla. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.) Eettisyyden nimissä tässä opinnäytetyössä en lähtenyt

hakemaan tositapahtumiin perustuvia kertomuksia tai tilanteita, kuvauksia kiusaavasti käyttäytyvistä lapsista tai päiväkodin ja vanhempien yhteistyöstä todellisissa kiusaamistapauksissa. Näkökulmani pysyi varhaiskasvatuksen ammattilaisten tuntemuksissa ja näkemyksissä, jolloin kenenkään yksityisyyden suoja ei rikottu. ”Miltä tuntuisi, jos”-malliset haastattelukysymykset antoivat tilaa haastateltavien omille mielipiteille. Lasten kiusaavasta käytöksestä hankin tietoa täysin teoriapohjaisesti lähdemateriaalia käyttäen. Opinnäytetyöni eettisyyden varmistin suhtautumalla löytämiini lähteisiin kriittisesti ja etsimällä useampia näkemyksiä samasta aiheesta eri lähteistä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.)

Valmis opinnäytetyöraporttini on tekstimuodossa ja se on arkistoitu ammattikorkeakoulujen käyttämälle Theseus-sivustolle, jossa se on julkisesti tarkasteltavissa ja hyödynnettävissä. Lisäksi arkistoin opinnäytetyöni YKSA-arkistojärjestelmään, jossa se on pelkästään ammattikorkeakoulun opettajien nähtävissä. Haastattelujen sisällön suunnitteluvaiheessa otin huomioon Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston ylläpitämän Aineistohallinnan käsikirjan, jossa on tarkasti kerrottu, mitä kaikkea haastateltavilla on oikeus tietää opinnäytetyöstä ja aineiston käsittelystä ennen haastattelua. Keväällä 2015 kirjoitin informaatiokirjeen, jossa Aineistohallinnan käsikirjan ohjeiden mukaisesti kerroin yhteystietoni, avasin opinnäytetyöni aiheita ja tavoitetta, kuvasin aineistonkeruun toteuttamista, muistutin osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja kerroin konkreettisesti, miten tulen käsittelemään tutkimusaineistoa luottamuksellisesti. Informoin haastateltavia myös näiden yksityisyyden ylläpidosta opinnäytetyöjulkaisussa ja kuvasin, miten anonyymiyttä säilytetään. Kirjeen lopussa kerroin tutkimusaineiston jatkokäytöstä ja arkistoinnista. (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2015.) Kirjeen kirjoittaminen täsmänsi myös minulle itselleni, mitä kaikkea haastateltavilla on oikeus tietää.

Ennen haastattelujen tekoa hain tutkimusluvan päivähoitotoimiston johtajalta. Päiväkotien johtajat olivat tietoisia tekemistäni haastatteluista etukäteen. Haastateltavien, lasten, vanhempien tai päiväkodin nimiä en tuo opinnäytetyöni teks-

tissä julki. Analysoin opinnäytetyössä haastattelun tuloksia niin, että haastateltavien henkilöllisyys pysyy anonyyminä eikä siinä tuoda julki, missä päiväkodissa haastateltavat työskentelevät tai missä päin Lapin maakuntaa. Keräämäni haastattelunauhoitteet ja niistä tehdyt litteroinnit säilytin omalla tietokoneellani, joka on salanasuojattu ja jolle ulkopuolisilla ei ole pääsyä. Haastattelujen tallenteita kuuntelin puhtaaksi kirjoittamista varten omalla asunnollani, jolloin kukaan ylimääräinen ei niitä päässyt kuulemaan. Haastatteluaineistoa käytin raportoituna ainoastaan opinnäytetyössä ja koululla pidetyssä opinnäytetyöseminaarissa. Kerätyn aineiston säilytin nauhoituksina ja litteroituina eli puhtaaksi kirjoitettuna tekstitiedostoina vain opinnäytetyön valmistumiseen asti, jonka jälkeen hävitin haastattelutallenteet, nauhoitteet ja kirjoitukset kokonaan.

Tulevissa opinnäytetöissä voisi mielestäni käsitellä esimerkiksi kiusaamisen puheeksi ottamisen keinoja: konkreettisia tapoja, joilla vaikeasta asiasta voidaan keskustella osapuolia kunnioittavasti ja arvostaen. Pohjana voisivat toimia esimerkiksi huolen vyöhykkeet. Ihmiset kokevat kiusaamisen ja siihen puuttumisen tärkeyden varhaiskasvatuksessa eri tavalla, joten kartoitus päiväkotien asenteista voisi olla paikallaan. Aihetta voisi käsitellä myös toiminnallisen opinnäytetyön kautta esimerkiksi ryhmätyöskentelynä, jossa pohditaan tapoja ottaa kiusaaminen puheeksi. Toiminnan aiheena voisi olla myös kiusaaminen yleisesti, siihen puuttuminen ja sen ennaltaehkäisy. Lasten kanssa kiusaamista voisi käsitellä ratkaisukeskeisen puuttumismallin periaatteella: mitä pitää tehdä, että kaikilla olisi kivaa päiväkodissa (Furman ym. 2001). Ongelman sijaan keskityttäisiin ratkaisuun eli hyvän ryhmähengen kohottamiseen ja rohkaistaisiin lapsia puuttumaan kiusaamiseen. Jos on valmis asettamaan itselleen haasteen ja haluaa päästä kiusaamisaiheen ytimeen, niin kokemuskertomusiakaan ei ole täysin mahdollonta saada kerättyä päiväkodin työntekijöiltä tai lasten vanhemmilta. Se vain vaatii erityistä eettistä huolellisuutta ja opinnäytetyön näkökulman tarkkaa pohtimista ja rajaamista.

Varmasti jossakin on vanhempi, joka olisi valmis kertomaan lapsensa kiusavasta käytöksestä ja siihen liittyvistä tuntemuksista ja murheista. Taustalla voi

olla vanhemman huoli, jota opinnäytetyön kautta saattaisi olla mahdollista lievit-
tää lisäämällä ymmärrystä kiusaamisen syistä ja siihen puuttumisen keinoista.
Vanhemman opas kiusaavasti käyttäytyvästä lapsesta olisi varmasti hyödyllinen.
Oppaassa tulisi kertoa kiusaamisesta ja sen tunnistamisesta sekä vanhempien
keinoista puuttua kiusaamiseen. Se voisi sisältää kiusaamisen myöntämistä kä-
sittelevän osion, sillä joskus vanhemmat eivät joko näe tai halua nähdä lapsensa
kiusaavan muita. Opas muistuttaisi lapsen edusta ja oikeudesta olla kiusaamatta.
Kiusaavasti käyttäytyvä lapsi on loppujen lopuksi sosiaalisia taitoja opetteleva ih-
misen alku, joka tarvitsee ymmärrystä, tukea ja rakkautta matkallaan.

LÄHTEET

- Aineistonhallinnan käsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <http://www.fsd.uta.fi/tiedonhallinta/osa3.html>. Viitattu 20.9.2015.
- Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka. 2006a. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Aineiston hankinta. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6.html>>. (Viitattu 05.10.2015.)
- Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka. 2006b. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Mitä laadullinen tutkimus on. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L1_2.html>. (Viitattu 07.10.2015.)
- Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka. 2006c. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Teemoittelu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html>. (Viitattu 15.10.2015.)
- Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka. 2006d. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tyypittely. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_5.html>. (Viitattu 15.10.2015.)
- Cacciatore, R. 2008. Kiukkukirja. Aggressiokasvattajan käsikirja – vauvasta kouluikään. Helsinki: Priimuspaino Oy.
- Education Development Center 2008. Preventing bullying in child care settings. Viitattu 1.10.2015. <http://www.eyesonbullying.org/childcare.html>
- Eriksson, E. & Rautava, M. 2005. Huolen vyöhykkeistö varhaisen puuttumisen tukena. Viitattu 2.11.2015. <http://www.lskl.fi/files/129/A10YZdyp.pdf>
- Eskola, Jari 2007. (Teema)haastattelututkimuksen toteuttamisesta. Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.) 2007. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Tammi.
- Furman, B., Ahola, T. & Hirvihuhta, H. 2001. Ratkaisukeskeinen puuttuminen kiusaamiseen. Viitattu 7.10.2015. <http://www.kidsskills.org/fin/vastuunportaat/kiusaaminen.htm>
- Haastattelu A. 8.9.2015.
- Haastattelu B. 9.9.2015.

- Hamarus, P. 2012. Haukku haavan tekee. Puututaan yhdessä kiusaamiseen. Juva: PS-kustannus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otava.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Juusola, M. 2011. Vahvaksi rakastetut lapset. Keuruu: Otava.
- Kaiponen, S. 2014. Huolen puheeksi ottaminen ja hyvien käytäntöjen dialogi. Menetelmäopas lasten ja nuorten kanssa toimiville. Viitattu 5.10.2015. http://www2.uef.fi/documents/1698243/1698250/2014_10_20_Huolen+puheeksiottaminen.pdf/120f2b78-01e8-41bc-82e8-74fd21c6c1b3
- Kaukiainen, A. & Salmivalli, C. 2009. KiVa koulu. Vanhempien opas. Viitattu 26.9.2015. <http://www.kivakoulu.fi/vanhemmille>
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010a. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010b. Kiusaavatko pienetkin lapset? Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Kurkela, R. 2015a. Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen erot. Viitattu 5.10.2015. <http://tilastokeskus.fi/virsta/tkeruu/01/07/>
- Kurkela, R. 2015b. Teemahaastattelu. Viitattu 5.10.2015. <http://tilastokeskus.fi/virsta/tkeruu/04/03/>
- Laine, K. 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Keuruu: Otava.
- Lundán, A. 2012. Konstit vähissä? Ratkaisuja haastaviin kasvatustilanteisiin. Juva: PS-kustannus.
- Miettinen, T. & Piironen, E. 2014. ”Se, et ihan pienestä pitäen.” Päiväkoti-kiusaaminen varhaiskasvattajien näkökulmasta. Tampereen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015. Varhaiskasvatuslain ensimmäinen vaihe voimaan 1.8.2015. Viitattu 14.9.2015. <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2015/05/varhaiskasvatus.html>
- Pohjola, A. 2007. Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa Viinamäki, L. & Saari, E. (toim.) 2007. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Tammi.
- Repo, L. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Robert F. Kennedy Center 2014. Robert F. Kennedy Bullying Prevention program. Bullying prevention at home. Viitattu 1.10.2015. <http://bullying.rfkcenter.org/homes/bullying-prevention-at-home/>
- Salminen, P. 2005. Yhdessä kasvattamaan. Keuruu: PS-kustannus.
- Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Juva: PS-kustannus.
- Salmivalli, C. & Kirves, L. 2015. Lastenneuvolakäsikirja. Kaverisuhteet ja kiusaaminen. Viitattu 1.10.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/ohjeet-ja-tukimateriaali/metodit/perhe-ja-kehitysymparisto/kaverisuhteet-ja-kiusaaminen>
- Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saarijärvi: Stakes.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014a. Kasvatuskumppanuus. Viitattu 19.9.2015. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/kasvatuskumppanuus
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014b. Huolen puheeksi ottaminen. Viitattu 5.10.2015. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/huolen-puheeksi-ottaminen
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014c. Huolen vyöhykkeet. Viitattu 5.10.2015. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/huolen-puheeksi-ottaminen/huolen-vyohykkeet
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Varhainen avoin yhteistoiminta ja dialogiset menetelmät. Viitattu 5.10.2015. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely Suomessa. Viitattu 6.10.2015. http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_verkkoversio040413.pdf#overlay-context=fi/ohjeet-ja-julkaisut
- Varsa, M. 2015. Varhaiskasvatukseen tarvitaan kasvatuskumppanuuden vahvistamista. Viitattu 1.10.2015. <http://www.ts.fi/mielipiteet/lukijoilta/818731/Varhaiskasvatukseen+tarvitaan+kasvatuskumppanuuden+vahvistamista>

LIITTEET

Liite 1. Haastattelu lapsen kiusaavasta käytöksestä ja siitä puhumisesta

LIITE 1.

Haastattelu lapsen kiusaavasta käytöksestä ja siitä puhumisesta

Pienten lasten välillä voi todistetusti tapahtua kiusaavaa käytöstä, joka voi johtua monista eri syistä tapauksesta riippuen. Kiusaava lapsi tarvitsee paljon tukea ja ohjausta oikeanlaiseen käytökseen, ja siihen tarvitaan sekä päiväkodin työntekijöitä että lapsen vanhempia. Ei pidä pelätä kiusaamisesta puhumista. Enemmän pitäisi pelätä aiheesta vaikenevista. Mutta miltä sen puheeksi ottaminen tuntuu? Tähän asti opinnäytetyöt ja eri tutkimukset ovat kertoneet, miten ja miksi lapset kiusaavat sekä miten päiväkodit ovat puuttuneet siihen. Seuraava askel on vanhempien mukaan ottaminen kiusaamista ehkäisevään työhön sekä kiusaavan lapsen ja tämän vanhempien tukeminen, sillä myös kiusaavasti käyttäytyvällä lapsella on oikeus oppia olemaan kiusaamatta.

Tässä anonyymissä haastattelussa ei haeta yksittäisten lasten, vanhempien, työntekijöiden tai päiväkotien nimiä eikä yksityiskohtaisia tapauskertomuksia. Haastattelun tarkoituksena on kuulla päiväkodin työntekijöiden yleistason näkemyksiä, ajatuksia ja mielipiteitä kiusaamisesta, siihen puuttumisesta ja sen puheeksi ottamisesta lasten vanhempien kanssa. Haastattelu on teemoitettu opinnäytetyön tutkimuskysymysten mukaan kolmeen osioon, joita ovat lapsen kiusaavan käytöksen määrittely, kiusaamiseen puuttuminen ja miten päiväkodin työntekijät kokevat lapsen kiusaavan käytöksen puheeksi ottamisen. Haastattelut antaisivat hyödyllistä tietoa edellä mainituista teemoista ja samalla aukaisivat oven avoimelle keskustelulle lasten kiusaavasta käytöksestä ja siihen puuttumisen merkityksestä.

Tekijä: Laura Ylisirniö

Opinnäytetyön nimi:

Lapsen kiusaavan käytöksen puheeksi ottaminen vanhempien kanssa. Päiväkodin työntekijöiden näkemyksiä lasten välisestä kiusaamisesta ja siitä puhumisesta vanhemmille.

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lapsi – ja nuorisotyö

Sosionomi (AMK)

2015

Yhteystiedot:

s-posti: laura.erika.ylisirnio@gmail.com

puh. nro: -

Osio 1:**Miten päiväkodin työntekijät määrittelisivät lapsen kiusaavan käytöksen**

- 1) Mitä ajatuksia lasten välinen kiusaaminen teissä herättää?
- 2) Miten te suhtautuisitte toistuvasti kiusaavaan päiväkodin lapseen?
- 3) Millaista kiusaamista päiväkodin lasten välillä voi mielestänne esiintyä?
- 4) Mistä kiusaamisessa on mielestänne pohjimmiltaan kyse pienten lasten keskuudessa?
- 5) Miten kiusaava käytös mielestänne vaikuttaisi lapseen?
- 6) Miten kiusaava käytös mielestänne vaikuttaisi koko lapsiryhmään?
- 7) Millaisena näkisitte kiusaavasti käyttäytyvän lapsen aseman ryhmässä?

Osio 2:**Miten päiväkodin työntekijät puuttuisivat lapsen kiusaavaan käytökseen**

- 1) Millaisissa tilanteissa puuttuisitte kiusaavaan käytökseen?
- 2) Millaisia keinoja käyttäisitte kiusaavaan käytökseen puuttumiseksi?
- 3) Mikä olisi mielestänne tärkeintä kiusaamistilanteeseen puuttuessa?
- 4) Miten tukisitte kiusaavasti käyttäytyvää lasta?
- 5) Miten lisäisitte kiusaavasti käyttäytyvän lapsen myönteistä osallisuutta ryhmässä?
- 6) Miten puuttuisitte kiusaavaan käytökseen koko lapsiryhmän tasolla?
- 7) Miten olette päiväkodissanne varautuneet kiusaamiseen puuttumiseen ja sen ehkäisyyn?

Osio 3:**Miten päiväkodin työntekijät kokisivat lapsen kiusaavan käytöksen puheeksi ottamisen vanhempien kanssa**

- 1) Miltä kiusaaminen tuntuu yleisesti puheenaiheena?

- 2) Mikä tekee kiusaamisesta puhumisesta vaikeaa, mikä helppoa?

- 3) Miltä lapsen kiusaavan käytöksen puheeksi ottaminen tämän vanhempien kanssa tuntuisi teistä?

Esimerkkitapaus:

Kuvitellaan, että olette sopineet erään viisivuotiaan lapsen vanhemman kanssa vasu-keskustelun. Tehtävänne on kertoa vanhemmalle tämän lapsen aiheuttaneen toistuvasti pahaa mieltä muille lapsille käyttäytymällä häiritsevästi, omimalla toisten leluja ja sotkemalla leikkejä. Lasta ei yleensä oteta mukaan leikkeihin tämän vuoksi ja se turhauttaa lasta, mikä lisää negatiivista käytöstä.

- 4) Miten ottaisitte esimerkkitapauksen lapsen käytöksen puheeksi?

- 5) Miten uskoisitte vanhempien reagoivan siihen, että heidän lapsensa olisi kiusannut muita?

- 6) Miten kasvatuskumppanuutta voisi hyödyntää kiusaamisen puheeksi ottamisessa?

- 7) Mikä merkitys lasten välisestä kiusaamisesta puhumisella mielestänne on
  - a) kiusaavasti käyttäytyvän lapsen kannalta?

  - b) lapsen perheen kannalta?

  - c) varhaiskasvatuksen kannalta?